

ร่าง

ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น (Tyrell Haberkorn)
ภาควิชาการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมือง
มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย
tyrellcaroline@gmail.com

ชายขอประวัติศาสตร์นิพนธ์เดือนตุลา¹

บทสนทนาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ (มีนาคม 2547)

สองสามเดือนหลังจากเริ่มทำวิจัยวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก หัวข้อการเคลื่อนไหวชวชนาชาวไร่ และนักศึกษาในภาคเหนือ ข้าพเจ้าแวะไปหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเดิมเคยเป็นวิทยาลัยครู นักศึกษาวิทยาลัยครูเคยมีบทบาทใหญ่ในการเคลื่อนไหวชวชนาชาวไร่ช่วงระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 วันนั้นก็มีความหวังว่าห้องสมุดคงมีวารสารหรือเอกสารอื่นๆของกลุ่มนักศึกษาก้าวหน้า

ข้าพเจ้าทักทายบรรณารักษ์ที่โต๊ะวิจัย แนะนำตัวและอธิบายว่าต้องการหาเอกสารและหนังสือแบบไหน บรรณารักษ์ตอบด้วยการเล่าสรุปเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ในกรุงเทพฯ ตอนที่เล่าจบเขาถามข้าพเจ้า (ด้วยความสงสัยไม่น้อย) ว่าทำไมมาทำวิจัยที่เชียงใหม่และทำไมมาห้องสมุดนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าคงจะอธิบายไม่ค่อยชัดในตอนแรกหรือออกเสียงภาษาไทยผิดเกินไป เลยพยายามเล่าอีกครั้งหนึ่ง เน้นประเด็นว่าสนใจบทบาททางการเมืองของการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครูเอง บรรณารักษ์ยังคงสงสัยอยู่ แต่ให้รอดตอนที่เขาไปถามรุ่นพี่ว่ามีอะไรบ้างหรือเปล่า ตอนที่เขากลับมาบอกว่าบรรณารักษ์รุ่นพี่ไม่เคยได้ยินว่านักศึกษาวิทยาลัยครูหรือนักศึกษาที่สถาบันการศึกษาอื่นที่เชียงใหม่เคยมีบทบาทสำคัญช่วงนั้น แล้วบรรณารักษ์แนะนำว่า "จริงๆแล้วนะ น้อง ควรไปห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพราะเหตุการณ์สำคัญ 14 ตุลา 6 ตุลา เกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ"

เป็นความจริงเช่นนั้นหรือเปล่า

*

แม้เดือนตุลาคมจะมี 31 วัน แต่ในปฏิทินประวัติศาสตร์การเมืองแบบก้าวหน้าไทย มีแค่สองวันที่มีความหมายพิเศษ วันแรก 14 ตุลาคม (2516) เป็นวันที่ระบอบเผด็จการล่มสลาย หลังจากประชาชนเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยที่กรุงเทพฯและทุกจังหวัด ถนอม กิตติขจร ณรงค์ กิตติขจร และประภาส จารุเสถียร เผด็จการเลวร้ายสามคนยอมออกจากประเทศแล้ว ช่วงการเมืองประชาธิปไตยเกิดปรากฏออกมา ผู้คนหลายๆกลุ่มที่ถูกทำให้เจียบหรืออยู่ในชายขอบสังคมหรือการเมืองเริ่มได้ใช้สิทธิ

¹ ผู้เขียนต้องการขอบคุณ เบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว และ ปรีดี หงษ์สตัน ที่ช่วยอ่านแก้ภาษาผิดๆแปลกๆของร่างแล้วทำให้ชัดเจนกว่าเดิมมาก ความผิดใดๆที่ยังอยู่เป็นที่รับผิดชอบของผู้เขียนคนเดียว

เรียกร้องความเป็นธรรมและประท้วงเพื่อความยุติธรรม วันที่สอง 6 ตุลาคม (2519) เป็นวันแห่งความรุนแรง วันที่เผด็จการกลับมา เข้าวันที่ 6 เจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มขวาจัดบุกโจมตีสังหารนักศึกษาที่ชุมนุมกันอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เย็นวันที่ 6 มีรัฐประหารโดยกองทัพ ดังนั้น "เดือนตุลา" จึงมีความหมายถึงการเริ่มต้นและสิ้นสุดของช่วงเวลาพิเศษแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมืองไทย โลกที่ต่างกันโดยสิ้นเชิงดูเหมือนว่าเป็นไปได้สักช่วงชั่วครู่ชั่วยาม

ทั้ง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 กลายเป็นทั้งเหตุการณ์และคำอุปมาตามแนวคิดของชาฮิด อามีน (Shahid Amin) "...ในขณะหนึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ผูกติดอยู่กับเวลา....และในอีกขณะหนึ่งเป็นคำอุปมาเปรียบเทียบกับภายนอกกรอบเวลานั้นด้วย" ด้วยซ้ำ² อย่างไรก็ตาม หากเราพิจารณาแค่สองเหตุการณ์ของสองวันนี้อย่างเดียว ไม่ว่าจะในแง่การบันทึกประวัติศาสตร์หรือการวิเคราะห์วิจารณ์ประวัติศาสตร์ เราจะไม่อาจเข้าใจถึงประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลายที่เกิดขึ้นช่วงนั้นอย่างกรณี 14 ตุลาคม 2516 นอกจากหนังสือที่เล่ารายละเอียดวันนั้นในทุกจังหวัดซึ่งรวบรวมโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย⁴ หนังสือส่วนมากมักเน้นสิ่งที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง ถึงแม้ว่าก็สำคัญ เพราะเป็นครั้งแรกที่ประชาชนจำนวนมากขนาดนั้นออกมาเต็มถนนอย่างนั้น และเป็นครั้งแรกที่กษัตริย์ออกมาสันสนุนประชาธิปไตย แต่เหตุการณ์ที่กรุงเทพฯ วันนั้นไม่ได้ให้ภาพสมบูรณ์ของการทำให้ระบอบเผด็จการล้มลงหรือประชาธิปไตยเกิดออกมา เรื่องเล่าเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ยิ่งเน้นที่กรุงเทพฯ เพราะการนองเลือดอันโหดร้ายเกิดขึ้นที่เมืองหลวง แต่เกิดอะไรขึ้นในที่อื่นๆ หลังจากการรัฐประหารที่ทำให้ระบอบเผด็จการกลับมา การที่เน้นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสองวันนั้นที่กรุงเทพฯ ที่เดียวทำให้กรณีอื่นๆ ในที่อื่นๆ ถูกตัดออก และทำให้ประวัติศาสตร์ของสองวันนั้นในกรุงเทพฯ กลายเป็นประวัติศาสตร์ชาติ

ยิ่งหากมอง 14 ตุลา และ 6 ตุลา ในฐานะอุปมา ก็จะได้พบปัญหาที่ยากขึ้นไปอีก ใน *เหตุการณ์ ความทรงจำ และคำอุปมา (Event, Memory, Metaphor)* ชาฮิด อามีน ศึกษาย้อนรอยว่าการจลาจลชาฮีเชรา (Chauri Chaura riots) กลายเป็นคำอุปมาถึงการต่อสู้ของคนอินเดียที่ต่อต้านการล่าอาณานิคมอังกฤษอย่างไร หากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 อย่างที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง กลายเป็นคำอุปมาถึงการต่อสู้ครั้งสำคัญที่สุดของประชาชนและการปราบอย่างโหดร้ายที่สุด ก็จะทำให้

² "... as an event fixed in time ... and also as a metaphor gathering significance outside this time-frame"; Shahid Amin, *Event, Memory, Metaphor: Chauri Chaura, 1922-1992*, (Berkeley: University of California Press, 1995), หน้า 3.

³ ในบทความนี้ "เรา" หมายถึงผู้ที่คิดว่าประวัติศาสตร์และการเขียนประวัติศาสตร์ไม่ใช่แค่สนามเล่นของนักวิชาการหลังประศุ่มมหาวิทยาลัย แต่เป็นสิ่งที่นักต่อสู้เพื่อสังคมและโลกที่เป็นธรรมขาดเสียไม่ได้

⁴ ดู ศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทย, *ขบวนการประชาชนตุลาคม ๒๕๑๖*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2517).

กรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ถนนเป็นพื้นที่สำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลงนี้ และนักศึกษาและคนกรุงเป็นผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้

เมื่อเราทำให้เหตุการณ์นี้เป็นศูนย์กลางในการเขียนประวัติศาสตร์ช่วงนั้น เราได้ตัดสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนและเกิดขึ้นภายหลังออกไป สิ่งที่ทำให้เหตุการณ์เกิดขึ้นและสิ่งที่เหตุการณ์ทำให้เกิดขึ้น ประจักษ์ ก้องกีรติ อธิบายผลของการตัดออกประการหนึ่งไว้ในงานที่เขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองของปัญญาชนและนักศึกษาระหว่าง 2506 และ 2516 ในขณะที่ประจักษ์ ยอมรับความสำคัญของการเอาข้อมูลเกี่ยวกับสิบเอ็ดวันในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลา ไว้ในตำราประวัติศาสตร์มัธยมศึกษา เขาก็วิจารณ์ถึงปัญหาไปด้วยว่านักเรียนที่อ่านตำรา

“อาจจะได้ว่า ใครทำอะไร เมื่อไร อย่างไรบ้างในช่วง 11 วันนั้น แต่เขาก็จะไม่รู้ว่า คนเหล่านี้เป็นใครมาจากไหน ก้าวมามีบทบาทในเหตุการณ์ได้อย่างไร ทำไมถึงตัดสินใจทำและไม่ทำอะไรอย่างนั้น อะไรเป็นแรงผลักดัน เป็นเหตุผลที่อยู่เบื้องหลัง พวกเขาคิด รู้สึก คาดหวังอะไร และทำไมจึงมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างที่ปรากฏในเหตุการณ์ เห็นได้ชัดว่าจะตอบคำถามเหล่านี้ต้องศึกษาทำความเข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มากไปกว่าตัวเหตุการณ์เพียงลำพัง”⁵

ด้วยการที่อ่านวิเคราะห์หนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือเล่มละบาท และรูปแบบวัฒนธรรมการเมืองอื่นๆ ที่พิมพ์ออกก่อนวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ประจักษ์ได้แก้ไขการตัดออกนี้ ด้วยการเขียนประวัติศาสตร์ของการเกิดจิตสำนึกใหม่ทางการเมืองในช่วงก่อน 14 ตุลาคม 2516 ประจักษ์ทำให้เหตุการณ์สิบเอ็ดวันนั้นเป็นผลของการสะสมอันยาวของแนวคิดแบบชาตินิยมและฝ่ายซ้ายและกษัตริย์นิยมที่ผสมกันในชีวิตและบทบาทของนักศึกษาและประชาชน

ด้วยความปรารถนาจะเขียนต่อต้านการตัดออกซึ่งเสี่ยงและประสบการณ์สำคัญแบบเดียวกัน ในบทความนี้ข้าพเจ้าเล่าถึงและวิเคราะห์ชีวิตของประชาชนสามคนที่อยู่ชายขอบประวัติศาสตร์นิพนธ์เดือนตุลา ให้ชัดเจนว่าประชาชนสามคนนี้ได้ได้อยู่ชายขอบของประวัติศาสตร์เดือนตุลา แต่อยู่ชายขอบการเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นกรุงเทพฯ เน้นนักศึกษา และเน้นเหตุการณ์ใหญ่ๆ คนแรกคืออาจารย์ อุ่น มาลิก ครูที่มีน้ำใจและนิสัยตั้งคำถามเกี่ยวกับความอยุติธรรม ที่เป็นแรงผลักดันให้หลายคนเกิดมีจิตสำนึกทางสังคมและการเมือง คนที่สองคือหมออภิเชษฐ์ นาคเลขา แพทย์หนุ่มจากกรุงเทพฯ ที่ถูกเปลี่ยนโดยการเคลื่อนไหวก่อนและหลัง 14 ตุลา แล้วไปเป็นแพทย์สาธารณสุขประจำที่อำเภอพร้าว คนที่สามคือพ่อหลวงอินตา ศรีบุญเรือง รองประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่และปัญญาชนชาวนาที่ผลักดันให้หลักการของพรบ.ควบคุมค่าเช่านาเป็นสิ่งที่จริงในชีวิตของชาวนาที่ภาคเหนือ ประชาชนสามคนนี้เสียสละทั้งเวลา ความปลอดภัย ความมั่นคง และในกรณีของพ่อหลวงอินตาก็ต้องสละชีวิตของตนเอง -- เพื่อการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมและการเปลี่ยนแปลงสังคม

⁵ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลาฯ: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๑๖)*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 5.

ด้วยการเล่าถึงชีวิตสามคนนี้เป็นประวัติศาสตร์เดือนตุลา -- การต่อสู้แห่งเดือนตุลา ความฝันแห่งเดือนตุลา และการปราบปรามการต่อสู้และความฝันนี้ -- ข้าพเจ้ามีวัตถุประสงค์สามประการ ประการแรก ทำให้สิ่งที่ถูกนับว่าเป็นประวัติศาสตร์เดือนตุลาขยายกว้างกว่าเดิม ประการที่สอง เขียนประวัติศาสตร์ที่แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เฉพาะเหตุการณ์ใหญ่ที่เดียว การเปลี่ยนรูปสังคมและการเมืองเริ่มต้นตอนที่ประชาชนตั้งคำถามเกี่ยวกับระบอบระบบเก่า การเขียนประวัติศาสตร์โดยใช้เลนส์ชีวิตบุคคลทำให้เรามองและเข้าใจนี้ได้ ประการที่สาม ด้วยการยืนยันว่าชีวิตบุคคลสามคนนี้ไม่ใช่เป็นแค่รายละเอียดที่น่าสนใจแต่เป็นส่วนหนึ่งที่พลาดเอาเสียไม่ได้ หากเราจะเข้าใจการเปลี่ยนรูปแห่งเดือนตุลาก็ควรทำให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ช่วงนี้เปลี่ยนขยายทั้งเนื้อหาและกรอบคิด

การสอนต่อต้านกระแสหลัก

“จากลักษณะภายนอกที่ปรากฏ อาจทำให้บางคนมีทัศนคติว่า ท่านอาจารย์เป็นคนหัวรุนแรง เอียงซ้ายหรือเป็นคอมมิวนิสต์ แต่โดยแท้จริงแล้วท่านอาจารย์ไม่ได้เป็นมาร์กซิสต์หรือคอมมิวนิสต์ ท่านอาจารย์เป็นนักต่อสู้เพื่อความและเป็นพุทธศาสนิกชนผู้เคร่งครัด สมถะและนิยมในการเจริญสมาธิภาวนา โดยเฉพาะคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุแห่งวัดสวนโมกข์ฯ ได้รับความนิยมเชื่อถือจากท่านอาจารย์เป็นพิเศษ เป็นที่แน่นอนว่าท่านอาจารย์กับพวกเราเคยได้ศึกษาค้นคว้าถกเถียงกันหัวข้อลัทธิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดตลอดจนแก่นแท้ด้านแนวคิดและปรัชญาด้วยแต่นั้นก็เป็นแต่เพียงการศึกษา และแสวงหาทางออกให้กับปัญหาต่างๆ เท่านั้น มิใช่ปักใจเชื่อในลัทธิใดลัทธิหนึ่ง”

-- ชาตรี หุตานุวัตร นักศึกษานักกิจกรรมเก่าที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่⁶

ช่วงเก้าปีระหว่างพ.ศ. 2511 และ 2520 ที่อาจารย์ อุ่น มาลิก สอนที่ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็ดูไม่เหมือนกันอาจารย์ผู้หญิงคนอื่นๆ ขณะที่อาจารย์อุ่นมักจะใส่กระโปรงผ้าฝ้าย เสื้อคราม หมวกชานา ร้องทำตะแคง ตัดผมสั้นๆ อาจารย์และพนักงานมหาวิทยาลัยคนอื่นนิยมใส่ชุดทางการทำจากผ้าไหมหรือโพลีเอสเตอร์ อาจารย์อุ่นเลือกใส่ผ้าฝ้ายพื้นเมืองเพื่อที่แสดงการสนับสนุนความสามัคคีกับชาวนาชาวไร่ อาจารย์ได้รับแรงคล้อยใจจากการเคลื่อนไหวใส่ผ้าฝ้ายพื้นเมืองในอินเดียเพื่อต่อต้านการล่าอาณานิคมอังกฤษ ที่นำโดยมหาตมะ คานธี เสื้อผ้าของอาจารย์อุ่นเป็นการแสดงต่อสาธารณะถึงความคิดเชิงกบฏและภราดรภาพที่เป็นลักษณะนิสัยของอาจารย์อุ่น และเป็นสิ่งที่คล้อยใจนักเรียนคนหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ การฝ่าฝืนประเภทต่างๆ ซึ่งเป็นแบบก้าวหน้าแต่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ การคัดค้านระบบชนชั้นแต่นับถือศาสนาพุทธอย่างจริงจัง ทำให้รัฐไทยกลัวอาจารย์อุ่น ในขณะที่เดียวกันก็เน้นย้ำถึงความสำคัญของการที่จะละเว้นไม่กล่าวถึงอาจารย์อุ่น ในการเขียนประวัติศาสตร์เดือนตุลาไม่ได้

⁶ ชาตรี หุตานุวัตร, <ไม่มีชื่อเรื่อง>, ใน *รำลึกถึงดอกไม้กลางใจชน ครูอุ่น มาลิก*, สันติสุขสวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยวณาม 2542), น. 27.

อาจารย์อ๋องุ่นเกิดเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2460 และเติบโตขึ้นในครอบครัวเศรษฐีที่กรุงเทพฯ⁷ ตอนแรกครอบครัวมีบ้านแถวเขตพญาไทแล้วย้ายไปอยู่ที่ซอยทองหล่อ หลังจากจบมัธยมศึกษาในปี 2477 อาจารย์อ๋องุ่นเข้าเรียนคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากจบปริญญาตรีในปี 2480 อาจารย์อ๋องุ่นสอนภาษาอังกฤษเป็นเวลา 25 ปี ตามโรงเรียนมัธยมต่างๆ ในกรุงเทพฯ งาน (เพื่อเงินเดือน) ส่วนมากของอาจารย์เป็นงานสอน และอาจารย์ยังทำงานเป็นเลขที่โรงงานยาสูบนานสองปี และเขียนบทความส่งให้วารสารต่างๆ เช่นหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ด้วย

ในปี 2505 อาจารย์อ๋องุ่นไปเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกา แรกๆ ไปมหาวิทยาลัยฮาวาย แล้วไปต่อที่มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ เออร์แบนา-แชมเปญจน์ ในปี 2508 จบปริญญาโทจิตวิทยา หลังจากกลับเมืองไทย ช่วงแรกอาจารย์อ๋องุ่นสอนภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัยศิลปากร แล้วถัดไปปี 2511 อาจารย์อ๋องุ่นขึ้นไปเชียงใหม่เพื่อสอนจิตวิทยาที่มหาวิทยาลัยที่เพิ่งเปิดใหม่เมื่อปี 2507 ตอนที่อาจารย์อ๋องุ่นเริ่มสอนที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เธออายุ 51 ปีแล้ว

ช่วงแรกๆ ตอนที่เพิ่งมาอยู่เชียงใหม่ อาจารย์อ๋องุ่น สังเกตนิสัยเห็นแก่ตัวของนักศึกษา ต่อมาในปี 2512 และ 2513 ก็ร่วมกับอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ จัดตั้งให้นักศึกษาไปช่อมแซมวัดฝายหิน ที่อยู่ขอบมหาวิทยาลัยด้านทิศตะวันตก อาจารย์นิธิเล่าว่างานเริ่มต้นตอนที่อาจารย์อ๋องุ่น ได้เงินจำนวนหนึ่งมาแล้ว ตกลงจะใช้ชื่อระฆังให้วัด ในความคิดเห็นของอาจารย์นิธิ นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับอาจารย์อ๋องุ่น ที่มักเลือกใช้เงินทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อรับใช้ผลประโยชน์ส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อเอาชื่อเสียงของตามความต้องการส่วนตัว⁸ อาจารย์อ๋องุ่นให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์นักศึกษา *สื่อสารมวลชน* อธิบายความสำคัญการซ่อมปรับปรุงวัดที่ตกอยู่ในสภาวะชำรุดทรุดโทรมว่า

“พวกเราเชื่อว่าเหตุการณ์บังเอิญที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มีอาณาเขตเชื่อมกับวัดโบราณแห่งนี้จะเป็นสัญลักษณ์แห่งการเกิดใหม่ของแรงบันดาลใจของหนุ่มสาวชาวมหาวิทยาลัยที่จะตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม บุคคลมีความรู้นั้น ถ้าหากขาดศีลธรรมเสียแล้ว โอกาสที่เขาจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมในวงกว้างก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย”⁹

นักศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ เข้าร่วมในงานนี้

โครงการที่วัดฝายหินของอาจารย์อ๋องุ่น เป็นจุดเริ่มขยายการเคลื่อนไหวของนักศึกษาและความสนใจของอาจารย์อ๋องุ่นต่อกิจกรรมนักศึกษาด้วย นอกจากงานนี้ ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อาจารย์อ๋องุ่นได้ลงมือร่วมทำวารสารสิ่งพิมพ์และกลุ่มละครของนักศึกษา และเป็นสมาชิกสภาอาจารย์ด้วย ลูกศิษย์คนหนึ่งของอาจารย์อ๋องุ่นเล่าให้ฟังว่าแม้ตั้งแต่ก่อน 14 ตุลา ชีวิตของอาจารย์ก็เริ่ม

⁷ อดีตนักศึกษาเชียงใหม่คนหนึ่งอธิบายว่าอาจารย์อ๋องุ่น เปลี่ยนนามสกุลจาก “สุวรรณมาลิก” มาเป็น “มาลิก” เพราะครอบครัวไม่ค่อยเห็นด้วยกับชีวิตอาจารย์; สัมภาษณ์, เชียงใหม่, 18 กุมภาพันธ์ 2547.

⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, <ไม่มีชื่อเรื่อง>, ใน *รำลึกถึงดอกไม้วัดกลางใจชน ครูอ๋องุ่น มาลิก*, สิ้นธุส์วัสต์ดี ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยvana, 2542), หน้า 19.

⁹ *สื่อสารมวลชน*, 12 สิงหาคม 2512, หน้า 11.

เปลี่ยนแปลงแล้ว ช่วงปิดเทอม มีนาคมถึงมิถุนายนปีนั้นอาจารย์ไม่แน่ใจว่าจะไปพักทำสมาธิที่วัดสวนโมกข์ หรือว่าจะอยู่เชียงใหม่ร่วมจัดตั้งกับนักศึกษาและชาวนาชาวไร่ ในที่สุดอาจารย์ก็ตัดสินใจอยู่เชียงใหม่ช่วงนั้น¹⁰ หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อาจารย์ อุ่นเข้าร่วมในงานกิจกรรมการเคลื่อนไหวสังคมและการเมืองที่ต่อต้านอำนาจที่ไม่ชอบธรรมอย่างเต็มที่

สวนอัญญา หรือสวนไผ่หิน บ้านและสวนของอาจารย์ อุ่นที่ติดกับบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ใช้สำหรับประชุมจัดกิจกรรมและที่พักอาศัยของนักกิจกรรมในช่วงนั้นและในปัจจุบัน¹¹ ในปี 2517 อาจารย์อุ่นเปิดประตูให้ชาวนาชาวไร่ของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทยที่เพิ่งตั้งขึ้นและนักเรียนนักศึกษาของโครงการชาวนา¹² การรณรงค์หลักคือการทำเนื้อหาของพรบ.ควบคุมค่าเช่าที่ผ่านเมื่อเดือนธันวาคม 2517 กลายเป็นจริงในชีวิตชาวนาชาวไร่ พวกเขามักมานั่งประชุมกันได้ต้นไม้ที่สวนอัญญา ช่วงนี้อาจารย์ใช้หมวกชาวนาที่มีก๊อใส่เป็นป้ายรณรงค์เขียนข้อความอย่าง “กองทัพอเมริกาออกไป” และ “ความยุติธรรมเพื่อชาวนา”¹³ ในเดือนพฤษภาคม 2519 ตอนที่บ้านพักของโครงการชาวนาถูกบุกค้นโดยตำรวจ และชาวนาและนักศึกษาถูกจับในข้อกล่าวหาว่ามีอาวุธผิดกฎหมายและเอกสารปลุกระดม อาจารย์อุ่นเอาโฉนดสวนอัญญามาเป็นหลักทรัพย์ประกันตัวพวกเขา¹⁴

ตอนที่เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ลูกศิษย์และเพื่อนหลายคนของอาจารย์ อุ่นตกลงเข้าป่าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่อาจารย์ไม่เคยคิดที่จะหนีเมือง เพราะรู้สึกว่าการร่วม

¹⁰ สัมภาษณ์กับเพื่อนร่วมงานของอาจารย์ อุ่น, กรุงเทพฯ, 5 ตุลาคม 2547.

¹¹ อาจารย์ อุ่น ตั้งชื่อสวนอัญญาตามชื่อของสาวกแรกของพระพุทธเจ้า; วิริยา ชื่นชอบธรรม, “ครุครุของฉัน ครุของประชาชน,” ใน *ร้อยบท รจนว*, สิ้นธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยวนา และคณะศิษย์ อาจารย์อุ่น มาติก, 2536), หน้า 77; ชื่อ “สวนไผ่หิน” มาจากการที่มีต้นไผ่และหินจำนวนมาก

¹² โครงการชาวนาเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่รวมขบวนการกับสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ที่เชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน

¹³ สัมภาษณ์อดีตนักศึกษานักกิจกรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่, 7 มีนาคม 2548.

¹⁴ นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, “ความเป็นมาและประวัติผู้นำสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย,” ใน *เส้นทางชาวนาไทย*, นิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก, 2542), หน้า 153-154. ตอนแรกๆอาจารย์อุ่นอยากมอบสวนอัญญาให้แก่สหพันธ์ชาวนาชาวไร่หากอาจารย์เสียชีวิตลง แต่หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 สหพันธ์ฯ ก็ได้สลายไปแล้ว (จากรูปแบบเดิม) เพราะฉะนั้นอาจารย์จึงมอบให้แก่มูลนิธิไชยวนา; ประดับ มนุรัชญา, <ไม่มีชื่อเรื่อง>, ใน *รำลึกถึงดอกไม้มกลางใจนครอุ่ง มาติก*, สิ้นธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยวนา, 2542), หน้า 17.

งานกับนักศึกษาและชาวนาชาวไร่เป็นงานที่ชอบธรรม¹⁵ แต่รัฐไทยกลับคิดต่างไป ในต้นเดือน พฤศจิกายน ตอนอายุ 59 ปี อาจารย์อ่องนุก “กวาด” แล้วกักขังภายใต้อำนาจของคำสั่งที่ 22 ที่ออกเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2519 โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งระบุผู้ที่เป็นภัยต่อสังคมเก่าประเภทที่จะถูกกักขังได้โดยมิชอบและถูกบังคับฝึกรบโดยไม่มีการกำหนดสิ้นสุด ภายใต้อำนาจแห่งคำสั่ง 22 คนจำนวนที่ไม่มีใครทราบแน่นอนถูกฝึกรบเพื่อให้ “กลับเป็นพลเมืองดี” และยอมรับ “การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” ว่าเป็นรูปแบบการปกครองหนึ่งเดียวที่เหมาะสม ผู้ถูกกักขังจะได้รับการปล่อยตัวหากเป็นกรณีที่ถูกหลอกให้มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อสังคมหรือได้แสดงว่าเลิกพฤติกรรมอย่างนั้นแล้ว¹⁶ คำสั่งนี้มีผลบังคับใช้ถึงวันที่ 8 สิงหาคม 2522¹⁷

อาจารย์อ่องนุกกักขังร่วมกับครู ชาวนาชาวไร่ นักศึกษา และข้าราชการ อีก 40 คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ภัยต่อสังคม” ทางการเมือง ที่มีพฤติกรรมที่ 5 (“ยุยง ปลุกปั่น ไซ้ หรือสนับสนุนให้ประชาชนก่อความวุ่นวายหรือก่อความไม่สงบขึ้นในบ้านเมือง”) หรือที่ 6 (“กระทำความผิดประการใด ๆ ให้ประชาชนเสื่อมใสหรือเห็นคล้อยตามในระบอบการปกครองอื่น อันมิใช่การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข”) ที่ระบุไว้ในคำสั่ง 22¹⁸ พวกเขาถูกกักขังอยู่ที่ศูนย์การุณยเทพ ที่อยู่ข้างในกำแพงเมืองเชียงใหม่ ใกล้ๆ สวนบวกวาศ ศูนย์การุณยเทพตั้งขึ้นในปี 2512 โดยกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ กอ.ปค. ถูกเปลี่ยนเป็นกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) แล้วกอ.รมน. ก็ได้กลายเป็นผู้บริหารศูนย์การุณยเทพ¹⁹ ผู้ที่ถูกกักขังที่ศูนย์การุณยเทพที่เชียงใหม่เล่าว่าพวกเขาไม่ถูกการซ้อมทรมานหรือการทำร้ายร่างกายอย่างอื่นซึ่งต่างจากกรณีที่ถูกขังอื่นๆ²⁰ พวกเขาได้กินข้าวสามมื้อ ได้ไปเที่ยววัดและอนุสรณ์สถานสำคัญ และมีเวลาเล่นปิงปองและแบดมินตัน อย่างไรก็ตามอย่าลืม

¹⁵ เอ็ด ภิรมย์, “บางมุมบางสัมผัสจากชีวิตอาจารย์,” ใน *ชีวิตงาม ครูอ่องนุก มาลาก, สิ้นธุส์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยvana, 2543), หน้า 71.

¹⁶ *ราชกิจจานุเบกษา* (ฉบับพิเศษ) 13 ตุลาคม 2519, เล่ม 93, ตอน 128, หน้า 1-5.

¹⁷ ในวันนั้นพระราชบัญญัติยกเลิกคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 22 ลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ออกประกาศใช้ ดูรายละเอียดที่ *ราชกิจจานุเบกษา* (ฉบับพิเศษ) 8 สิงหาคม 2522, เล่ม 96, ตอน 135, หน้า 1-4.

¹⁸ เอ็ด ภิรมย์, <ไม่มีชื่อเรื่อง>, ใน *รำลึกถึงดอกไม้วัยกลางใจชน ครูอ่องนุก มาลาก, สิ้นธุส์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยvana, 2542), หน้า 23.

¹⁹ เพื่อการวิเคราะห์วิจารณ์บทบาทของกอ.รมน. ดู ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, “กอ.รมน.: บทความเพื่อกลุ่มฝึคอมมิวนิสต์ให้ลับ,” *วารสารธรรมศาสตร์* 10.2 (2524), หน้า 107-112.

²⁰ เพื่อรายละเอียดกรณีการซ้อมทรมาน ดู *Human Rights in Thailand Report* ฉบับต่างๆ ของกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม ปี 2520 และ 2521.

ว่าพวกเขาถูกกักขังโดยมิชอบหลังประตูที่ล็อกไว้ ถูกสอบสวน และไม่เคยได้รับฟังเหตุผลจากเจ้าหน้าที่รัฐว่าทำไมจึงถูกจับกักขัง

ทำไมอาจารย์อุ้งถูกจับกักขัง อาจารย์มีพฤติกรรมอะไรที่ทำให้ต้องถูกฝึกรบมแก้ไข เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ (ต้อง) ให้เหตุผลที่จับไปขัง การเข้าร่วมกับการเคลื่อนไหวของนักศึกษาและชาวณาชาวไรคงเป็นปัจจัยอันหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่คงทำให้เจ้าหน้าที่รัฐมองอาจารย์ว่าเป็น “ภัย” คือการที่จัดประเภทไม่ถูกเพราะมีทั้งความเป็นผู้หญิงและผู้กระทำบาปทาสังคมและการเมือง เป้าหมายอันหนึ่งของรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 และคำสั่ง 22 เองก็คือการสร้างให้เกิดระเบียบในสังคม แต่อาจารย์ไม่ได้เป็นนักเคลื่อนไหวหัวรุนแรงซัดๆ แนวคิดความยุติธรรมของอาจารย์ก็มีพื้นฐานศาสนาพุทธ อาจารย์ต่อต้านจารีตที่เต็มไปด้วยอคติชนชั้นและความเป็นผู้หญิงเรียบร้อยด้วยผมที่ตัดสั้นๆและเสื้อผ้าฝ้าย แต่ในเวลาเดียวกันอาจารย์ก็ตามจารีตนี้ด้วยการเป็นครูสอนหนังสือและทำตามหลักทางศาสนาพุทธอย่างจริงจัง ในช่วงเวลาที่รัฐไทยได้มองประชาชนผ่านเลนส์ความแตกต่างแบบเป็นสองขั้วอย่างดี/ไม่ดี คอมมิวนิสต์/ไม่คอมมิวนิสต์ ยอมทำตามรัฐ/ไม่ยอมทำตามรัฐ และฝ่ายเรา/ฝ่ายต่อต้านเรา การฝ่าฝืนประเภทคงเป็นภัยเอง

เอ็ด ภิรมย์ ลูกศิษย์คนหนึ่งของอาจารย์ เล่าว่าตอนที่อาจารย์ถูกจับเพื่อนฝูงเป็นห่วงเพราะ “ไม่มีใครคาดเดาไปในทางที่ดีได้เลย ระยะเวลาแรกๆ ของการถูกจับ ไม่มีทางจะคิดฝันได้ว่า จะถูกปล่อยตัวในเวลาอันสั้น การถูกดำเนินคดี ถูกขังลิ้ม หรือถูกบีบบังคับทารุณกรรม ย่อมเป็นไปได้ทั้งนั้น เพราะเหตุการณ์อันอำมหิตโหดร้าย ของวันที่ 6-7 ตุลาคมใน ธรรมศาสตร์ เป็นที่ประจักษ์อยู่”²¹

ความเป็นห่วงนี้แสดงถึงความกลัวของสิ่งทีอาจเกิดขึ้นได้หลังจากการฆาตกรรมหมู่ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และในสภาวะขาดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสถานที่กักขัง สมักร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยขณะนั้น สัญญาว่าจะไม่ซ้อมทรมานผู้กักขัง²² แต่หลังจากเหตุการณ์โหดร้าย 6 ตุลาคม ผู้ถูกกักขังและญาติเพื่อนๆจะเชื่อคำสัญญาอันสวยหรูนี้ได้ได้อย่างไร

แต่อาจารย์ไม่ถูกซ้อมทรมานแล้วถูกปล่อยตัวหลังถูกกักขังไว้เดือนครึ่ง อานา มาลิก ที่เป็นญาติที่อาจารย์อุ้งเลี้ยงอย่างเป็นลูกสาวแท้ๆไปเยี่ยมตอนวันเสาร์อาทิตย์ เธอเล่าว่ากิจกรรมหลักของอาจารย์ตอนอยู่ที่ศูนย์การุณยเทพคือ ทำความสะอาด กวาดพื้น ร้องเพลง อ่านหนังสือ และแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้ถูกกักขังอื่นๆ²³ ชีวิตประจำวันที่ศูนย์การุณยเทพ มีระเบียบวินัยเคร่งครัด มีเสียงระฆังเป็นสัญญาณบอกเวลาทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อนสนิทของอาจารย์เล่าให้ฟังว่าอาจารย์มีอารมณ์สงบตอนถูก

²¹ เอ็ด ภิรมย์, “บางมุมบางสัมผัสจากชีวิตอาจารย์,” ใน *ชีวิตงาม ครูอุ้ง มาลิก*, สิ้นธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยvana, 2543), หน้า 71.

²² *Bangkok Post*, 29 ตุลาคม 1976, หน้า 5.

²³ อานา มาลิก, <ไม่มีชื่อเรื่อง>, ใน *รำลึกถึงดอกไม้กลางใจชน ครูอุ้ง มาลิก*, สิ้นธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยvana, 2542), หน้า 43.

กักขังที่ศูนย์ฯ อาจารย์แนะนำผู้ถูกกักขังว่าควรตามคำสั่งเจ้าหน้าที่ แต่ไม่ควรเปลี่ยนเป็นหรือคิดเหมือนเจ้าหน้าที่²⁴ พุดง่าย ๆ ก็คือ อาจารย์อ่องุ่นแนะนำว่าควรแสดงออกว่าได้กลับตัวตามแนวคิดของรัฐ แต่ในความเป็นจริงยังคงความคิดก้าวหน้าเพื่อความเห็นธรรมเหมือนเดิม

ตอนที่อาจารย์อ่องุ่นถูกกักขังที่ศูนย์การุณยเทพ เจ้าหน้าที่บังคับให้เขียนรายงานพฤติกรรมตนเอง เป็นแบบการวิจารณ์ตนเองของพรรคคอมมิวนิสต์ แต่ในแง่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ อาจารย์เขียนเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2519 ตั้งชื่อเรื่องว่า “รายงานพฤติกรรมของนางอ่องุ่น มาลิก ที่สัมพันธ์กับนักศึกษา”²⁵

อาจารย์อ่องุ่นเริ่มด้วยการกล่าวว่า “เพื่อให้มองเห็นภาพชัดเจนว่าสิ่งใดนำไปสู่พฤติกรรมของ ข้าพเจ้าดำเนินมาจนเข้ามาถึงศูนย์การุณยเทพ ก็จำเป็นต้องเล่าเรื่องเก่าๆ สืบมา”²⁶ จากนั้นอาจารย์เล่า ถึงประสบการณ์การศึกษาและงานสอน การแยกกันกับสามีในปี 2499 ตั้งแต่นั้นอาจารย์ก็ใช้ชีวิต “อยู่กับนักเรียน การกีฬาโรงเรียน การทำสวนดอกไม้ การพัฒนาตนเอง พัฒนาสถานที่ทำงาน และแสวงหาความรู้”²⁷

ต่อไปอาจารย์อ่องุ่นเล่าถึงการทำงานที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยบอกว่าตอนที่เพิ่งไปถึง “ข้าพเจ้า ก็พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีแว่มาอยู่กับการสนุก เทียวกลางคืน เดินรำ เล่นรัก การพนัน ทั้งหญิงชาย นับเป็นสิ่งไร้ความหมายและไร้สร้างสรรค์ อาจเป็นเพราะเขาขาดความรู้ว่าชีวิตที่ดีกว่านั้นยังมีชีวิต ประเสริฐที่ยังประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม”²⁸ อาจารย์พยายามให้นักศึกษามีโอกาสทำงานเพื่อสังคม อย่างโครงการปรับปรุงวัดฝายหิน นักศึกษาที่มาเข้าร่วมไม่มีใครเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์เลย “จึงสันนิษฐานว่าเกิดจากดวงใจที่จะทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ของเขา”²⁹ อาจารย์เขียนว่าหลังจากนั้น

“ข้าพเจ้าขยาดความสนใจให้แก่ทุกทุกกลุ่มใครจัดอะไร ข้าพเจ้าก็ร่วมด้วย จนเป็นที่ลือ เลียนกันว่า นักศึกษาทำอะไร อาจารย์อ่องุ่นไม่ไปเป็นไม่มี ซึ่งเป็นกรกล่าวเกินความจริง ในตอนท้ายๆ นี้ข้าพเจ้าจึงวางมือจากวัดฝายหินเพราะมหาวิทยาลัยรับเป็นผู้อุปการะแล้ว การทำงานเพื่อช่วยบุคคลที่ตกทุกข์และมีปัญหา เป็นปัจจัยชีวิตของข้าพเจ้า”³⁰

²⁴ สัมภาษณ์กับเพื่อนร่วมงานของอาจารย์ อ่องุ่น, กรุงเทพฯ, 5 ตุลาคม 2547.

²⁵ อ่องุ่น มาลิก, “รายงานพฤติกรรมของนางอ่องุ่น มาลิก ที่สัมพันธ์กับนักศึกษา,” ใน *ชีวิตงาม ครูอ่องุ่น มาลิก*, สิ้นธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิไชยวนา, 2543), หน้า 7.

²⁶ เพิ่งอ้าง

²⁷ เพิ่งอ้าง

²⁸ เพิ่งอ้าง

²⁹ เพิ่งอ้าง

³⁰ เพิ่งอ้าง, หน้า 8

อาจารย์อ๋องและผู้อื่นที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นภัยต่อสังคม (ทางการเมือง) ที่ถูกกักขังที่ศูนย์การณยุทธศาสตร์ ถูกปล่อยตัวอย่างเอิกเกริกในวันที่ 14 ธันวาคม 2519³¹ ชลอ ธรรมศิริ ผู้ว่าราชการเชียงใหม่เป็นประธานในงานฉลองและพิธีปล่อยตัว ภาพงานฉลองการปล่อยด้วยลูกตีพิมพ์ในหน้าแรกหนังสือพิมพ์³² ในงานผู้ที่เคยถูกกักขังได้ไปรับรองจบการฝึกอบรม ชลอได้บรรยายสอนว่า

“ในโอวาทแก่ผู้ได้รับการปลดปล่อยมีความโดยสรุปว่า คนเราที่เกิดมานี้ก็ล้วนต่างจิตใจต่างใจต่างคนก็มีความคิดเห็นเป็นอิสระของตน บางคนอาจจะถูกคนอื่นมาเกลี้ยกล่อมให้หลงเชื่อตามความคิดของคนอื่น ซึ่งบางครั้งก็อาจจะถูกชักจูงไปในทางที่ผิดก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงอยู่ในใจของเรา เราต้องบังคับจิตใจของเรา อย่าให้ตกเป็นเครื่องมือของคนอื่นและขออวยพรให้ผู้ที่ได้รับการอบรมได้กลับ ...”³³

ตามตรรกะของชลอ ผู้ถูกกักขังที่ถูกปล่อยตัวเป็นผู้ที่ถูกหลอก รัฐไม่ได้ยอมว่ามีผู้คิดต่างอยู่จริงๆ

เราตีความรายงานพฤติกรรมของอาจารย์อ๋องได้ว่าเป็นการขัดขืนโดยตรงต่อการกล่าวหาว่าเป็น “ภัยต่อสังคม” ทั้งในส่วนตัวของอาจารย์เอง และทั้งต่อการนิยาม “ภัยต่อสังคม” โดยรวมด้วยตรงกันข้ามกับแนวคิดคำบรรยายของชลออย่างชัดเจน³⁴ อาจารย์อ๋อง เลือกลำเอียงถึงการเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่ผลักดันให้เข้าขบวนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรม อาจารย์แสดงอย่างชัดว่าไม่ถูกหลอก ไม่ตกเป็นเครื่องมือของผู้อื่น ยิ่งไปกว่านั้นด้วยการเล่าถึงการทำงานด้วยความจริงใจเพื่อให้สังคมดีขึ้นและให้นักศึกษาทำงานเพื่อสังคมไม่ใช่ใช้ชีวิตแค่เพื่อตนเอง อาจารย์อ๋องก็ได้วิจารณ์พฤติกรรมของกระแสหลักของสังคมไทย

หลังจากอาจารย์อ๋องถูกปล่อยออกจากศูนย์การณยุทธศาสตร์ ก็เริ่มเตรียมตัวเกษียณกลับกรุงเทพฯ หลังจากอาจารย์หยุดงานสอนที่มหาวิทยาลัยก็ใช้ชีวิตทำงานเพื่อความเป็นธรรมในสังคม อาจารย์กลับภูมิลำเนาเดิมที่ซอยทองหล่อ ได้ต่อสู้เพื่อขยายการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ ได้เย็บหุ่นส่งให้เด็กๆทั่วโลก และร่วมกับลูกศิษย์และเพื่อนๆ ตั้งก่อสร้างบ้านปริดี พนมยงค์³⁵

รับราชการแต่เป็นข้าประชาชน

“ด้านการปฏิบัติราชการ เท่าที่กระผมอยู่ในอำเภอพร้าว ยังไม่เห็นคุณหมอกคนไหนมาประจำอยู่สถานีอนามัยอำเภอพร้าว จะทำงานเพื่อประชาชนเหมือนอย่างกับคุณ

³¹ *ไทยนิวส์*, 15 ธันวาคม 2519, หน้า 1, 11.

³² เพิ่งอ้าง, หน้า 1.

³³ *ไทยนิวส์* 15 ธันวาคม 2519, หน้า 11.

³⁴ การที่อาจารย์อ๋องถูกบังคับเขียนรายงานพฤติกรรมตนเองก็ทำให้เกิดหลายคำถาม (ที่คงตอบยาก) ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ภัยต่อสังคม” ทุกคนถูกบังคับเขียนเหมือนกันหรือไม่ หรือเฉพาะที่ศูนย์การณยุทธศาสตร์เชียงใหม่ เอกสารรายงานยังเก็บไว้ไหม ที่ไหน เมื่อไรจะถูกเปิดเผย ฯลฯ

³⁵ อาจารย์มอบที่ดินซอยทองหล่อให้แก่สถาบันปริดี พนมยงค์

หมอที่จะพูดถึงนี้ คือหมออื่นๆ พอถึงวันเสาร์-อาทิตย์ ก็เข้าจังหวัด กว่าจะกลับมาได้ ก็วันจันทร์ หรืออังคาร... ตรงกันข้ามกับคุณหมอของประชาชนคนนี้ พอคุณหมอมา รับตำแหน่ง คุณหมอก็ทำงานเพื่อประชาชนจริงๆ สมกับเงินที่ประชาชนได้เสียภาษี อากรให้แกรรัฐ” --กลุ่มแนวร่วมครูนักเรียนประชาชนเมืองพร้าว³⁶

หมออภิชัย นาคเลขา เป็นแพทย์หนุ่มที่เลือกทิ้งชีวิตที่สามารถอยู่ได้อย่างพุ่มเฟือยในเมือง ไปทำงานกับประชาชนคนจนในชนบท ในปี 2517 ด้วยการที่เกิดจิตสำนึกก้าวหน้าและร่วมต่อสู้เพื่อความยุติธรรม หมออภิชัยเป็นตัวอย่างชัดๆ ของจินตนาการของสังคมที่คิดว่าในช่วงระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ขณะที่อาจารย์อุ่มใสใจช่วยให้นักศึกษาเยาวชนเกิดมีจิตสำนึกใหม่ที่เชิงใหม่ ในอำเภอพร้าวที่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ 120 กิโลเมตร หมออภิชัย หรือที่เรียกว่าหมอเมืองพร้าว ใส่ใจขยายการเข้าถึงการสาธารณสุขในชนบทและการบันทึกและต่อต้านความไม่ยุติธรรม³⁷ และเช่นเดียวกับกรณีของอาจารย์อุ่มใสใจ คือรัฐไทยยอมรับไม่ได้ ปีกว่าๆ ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 หมอเมืองพร้าวต้องเลิกงานที่อำเภอพร้าวและหนีกลับกรุงเทพฯ เพื่อปกป้องเพื่อนๆ นักต่อสู้และชีวิตของตนเอง อาชญากรรมของคุณหมอคืออะไร จากมุมมองของกลุ่มแนวร่วมครูนักเรียนประชาชนเมืองพร้าว หมอก็เป็นข้าราชการที่ “ทำงานเพื่อประชาชนจริงๆ”³⁸ หมอเมืองพร้าวเป็นข้าราชการหัวก้าวหน้า หมายความว่า เป็น *ข้าประชาชนจริงๆ* ทั้งๆ ที่มีข้าราชการต่อต้านอำนาจรัฐ/เป็นข้าประชาชนจำนวนไม่น้อย³⁹ แต่กลับไม่ถูกรวมอยู่ในประวัติศาสตร์กลุ่มคนหัวก้าวหน้าช่วงนั้น การคิดคำนึงถึงชีวิตการต่อสู้ของหมออภิชัยนี้ได้ทำให้เปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เดือนตุลา ข้าราชการ (ที่เป็นข้าประชาชน) และรัฐ

อภิชัย นาคเลขา เกิดปี 2492 ในครอบครัวคนจีนที่กรุงเทพฯ เขาเรียนแพทย์ศาสตร์ที่โรงพยาบาลศิริราช และได้ร่วมกับเพื่อนนักศึกษาแพทย์และพยาบาลและอาจารย์ไปค่ายอาสาพัฒนาชนบทที่ภาคอีสานและภาคเหนือ สร้างโรงเรียน ถนน และทำโครงการอื่นๆ⁴⁰ อภิชัยเริ่มรู้สึกอึดอัดกับความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองและชนบท ตอนที่ใกล้ถึงวันเรียนก็จบตระหนักว่าอยากเป็นหมอไม่ใช่

³⁶ กลุ่มแนวร่วมครูนักเรียนประชาชนเมืองพร้าว, “อธิปไตยที่รัก,” *อธิปไตย* 9-11 กันยายน 2518, หน้า 5.

³⁷ ในบทความนี้ข้าพเจ้าใช้ชื่อ “หมออภิชัย” และ “หมอเมืองพร้าว” สลับกัน

³⁸ อ่างแล้ว

³⁹ ในหลายๆ ที่ครูเป็นข้าราชการหัวก้าวหน้าอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เชียงใหม่มีกลุ่มครูประชาบาลเพื่อประชาชน ที่จัดตั้งร่วมกับสหพันธ์ชาวนาชาวไร่และพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ครูหลายคนถูกกักขังในข้อหาว่าเป็นภัยต่อสังคม อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มครูประชาบาลเพื่อประชาชนใน ผดุงศักดิ์ พิณแสน, “ไกรวุฒิ ศิรินุพงศ์และการต่อสู้ของกระบวนกรนักศึกษาประชาชนภาคเหนือ,” ใน *หนังสืองานศพไกรวุฒิ ศิรินุพงศ์*, (กรุงเทพฯ, 2549).

⁴⁰ อภิชัย นาคเลขา, *หมอเมืองพร้าว*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คนหนุ่ม, 2519), หน้า 27.

เพราะรักวิทยาศาสตร์ แต่เพราะอยากเข้าถึงชีวิตของผู้ที่รักษา เขาวิจารณ์ผู้อาวุโสที่ใช้ตำแหน่งสูงในโรงพยาบาลต่างๆ เพื่อแสวงประโยชน์ส่วนตัวต่างๆ⁴¹

เพื่อนรวมเรียนส่วนมากวางแผนที่จะทำงานที่กรุงเทพฯ หลังจากเรียนจบ แต่อภิเชษฐ์เลือกเส้นทางชีวิตต่างกัน เขาใช้เวลาศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสาธารณสุขชนบทและร่วมในการสนทนาแลกเปลี่ยนของปัญญาชนรุ่นใหม่แถวๆท่าพระจันทร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁴² ตอนที่อภิเชษฐ์จบการเรียนแพทยศาสตร์ต้นปี 2516 เขาปฏิเสธที่จะร่วมงานรับปริญญา โดยระบุว่า “เพราะผมถือว่า คุณค่าของปริญญาบัตรนั้นยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ถ้าหากเรายังไม่ได้ทำงานรับใช้ประชาชนให้สมกับที่ได้นำเงินของประชาชนมาศึกษาเล่าเรียนจนถึงขั้นนี้”⁴³

หลังจากเรียนจบหมออภิเชษฐ์ไปเป็นแพทย์ฝึกหัดที่วชิรพยาบาลหนึ่งปี อีกไม่นานหลังจากเริ่มทำงานก็เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคมขึ้น นักศึกษาและประชาชนหลายคนได้รับบาดเจ็บจากการปะทะกับเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้บริหารสั่งห้ามไปช่วยนักศึกษาหรือคนอื่นที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ แต่หมออภิเชษฐ์และเพื่อนร่วมงานหลายคนไม่ตามคำสั่ง ขัรบรถพยาบาลรอบๆกรุงเทพฯ พาผู้บาดเจ็บมารักษาและให้อยู่อย่างปลอดภัยที่โรงพยาบาล แม้ทีมแพทย์และพยาบาลจะถูกยิงโดยเจ้าหน้าที่รัฐก็ยังทำต่อไป⁴⁴ หมออภิเชษฐ์ได้แรงบันดาลใจสูงจากการเคลื่อนไหว 14 ตุลาคม 2516 แล้วอธิบายว่า “หลังจากนั้น ผมก็ตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะออกสู่ชนบทไปให้ไกลที่สุดเพื่อรับใช้ประชาชนด้วยไฟและอุดมการณ์ของคนหนุ่ม ผมต้องยอมทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นโอกาสก้าวหน้าในชีวิตแพทย์ทั้งหมด ผลงานการฝึกหัดและวิชาการของผมมาอันดับหนึ่งและสามารถจะอยู่ในโรงพยาบาลต่อไปอย่างสบายระหว่างการไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งศาสตราจารย์ในโรงเรียนแพทย์ ก็กับการหันไปเป็นหมอในชนบททุกกันดารผมตัดสินใจได้เด็ดขาด ...สู่ชนบท”⁴⁵

การฝึกงานจบลงในวันที่ 31 มีนาคม 2516 หมออภิเชษฐ์เตรียมสมัครทำงานเป็นแพทย์สาธารณสุขโดยทันที กระทรวงสาธารณสุขให้หมอดูรายการอำเภอที่จังหวัดเชียงใหม่ที่ต้องการแพทย์ หมอเลือกอำเภอพร้าวเพราะไม่เคยได้ยินชื่ออำเภอนี้และเป็นอำเภอในรายการที่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ไกลที่สุด ในปี 2517 การเดินทางไปอำเภอพร้าวจากเมืองเชียงใหม่ต้องผ่านระยะทาง 88 กิโลเมตรบนทางถนนลาดยาง และต่ออีก 32 กิโลเมตรบนถนนดินลูกรังที่แทบผ่านไม่ได้ในฤดูฝน ประชากรอำเภอพร้าวมีประมาณ 50,000 คน

⁴¹ เฟิ่งอ๋าง, หน้า 29.

⁴² เพื่อได้อารมณ์วังการความคิดใหม่ช่วงนั้น ดู ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “จาก ‘คำภีร์’ ถึง ‘ภัยขาว,’” ใน *วรรณกรรมในชีวิต: ชีวิตในวรรณกรรม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติมิตร), หน้า 29-44.

⁴³ อภิเชษฐ์, *หมอเมืองพร้าว*, หน้า 31.

⁴⁴ อภิเชษฐ์ นาคเลขา, *พร้าว ...ลมหายใจจากอดีต*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมาพันธ์, 2538), หน้า 50.

⁴⁵ เฟิ่งอ๋าง, หน้า 51.

หมออภิเชษฐมาถึงอำเภอพร้าวอย่างพร้อมที่จะรับใช้ประชาชนในตำแหน่งแพทย์ประจำที่ศูนย์อนามัยในวันที่ 10 เมษายน 2517⁴⁶ หมออภิเชษฐอธิบายว่าการไปเมืองพร้าว “เป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องราวทั้งหมดที่กำลังจะเกิดกับตัวผม นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง ยังฝังแน่นอยู่ในความทรงจำอย่างไม่มีวันลืม”⁴⁷ เข้าวันหนึ่งของเดือนแรกหมอไปเดินเล่นถ่ายรูปเพื่อส่งให้เพื่อนๆ ที่กรุงเทพฯ ตอนถ่ายรูปสถานีตำรวจ ตำรวจออกมาจากตึก ก่อกวน เรียกขอกล้อง ชูว่าจะเปิดฝาหลังกล้องเพื่อทำให้ฟิล์มเสีย และชูว่าตำรวจจะจับขังได้ ตอนที่ตำรวจตะโกนคำอยู่ หมออภิเชษฐไม่บอกว่าเป็นแพทย์ทำงานที่ศูนย์อนามัย ตำรวจขอคุบ้ตรประชาชน แล้วตระหนักว่าหมอเป็นใครโดยทันที ตำรวจจึงรีบขอโทษ แล้วเสนอถ่ายรูปหมอยืนหน้าสถานีตำรวจให้เป็นที่ระลึก⁴⁸ ไม่นานหลังจากนั้นหมอเข้าใจว่าตนเองเป็นข้าราชการระดับสูงในอำเภอ⁴⁹ การที่หมอไม่ยอมทำตัวอยู่เหนือประชาชน ไม่ยอมกดขี่ประชาชน ทำให้รัฐไทยมองหมอว่าเป็นกบฏเป็นอันตราย

ช่วงแรกๆ ตอนมาอยู่.พร้าวหมออภิเชษฐ เห็นว่างบประมาณจากกระทรวงไม่พอสำหรับงานทั้งปีของศูนย์อนามัย จึงเริ่มหาวิธีแก้ปัญหาคาดทุนก่อนที่จะได้งบประมาณปีต่อไป นักธุรกิจนายทุนท้องถิ่นแนะนำให้เปิดคลินิกเอกชนนอกเวลาราชการ เพราะพวกเขาไม่ชอบรอคิวและยินดีจ่ายเพิ่ม⁵⁰ แต่หมอมองว่าทำอย่างนี้จะสร้างระบบไม่เป็นธรรมที่ตนต่อต้านอยู่ขึ้นมาอีก ดังนั้นเลือกหาเงินเพิ่มให้ศูนย์อนามัยจากการเขียนคอลัมน์ “จดหมายจากชนบท” โดยใช้ชื่อนามปากกา “หมอเมืองพร้าว” ให้หนังสือพิมพ์ *อิทธิปัตย์* ที่เป็นหนังสือพิมพ์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ค่าบทความและมีผู้อ่านส่งเงินบริจาค หนังสือ เสื้อผ้า และผ้าห่ม หลังจากอ่านเรื่องเกี่ยวกับชีวิตลำบากเดือดร้อนของประชาชนในอำเภอพร้าว

หมอเมืองพร้าวไม่ยอมบังคับให้ผู้ที่ไม่มีเงินจ่ายค่ารักษา หากจ่ายได้ก็ยอมรับค่ารักษา แต่หมอไม่ยอมให้ผู้ป่วยหรือญาติต้องอดข้าวเพื่อเข้าถึงการรักษา หมอเห็นว่าการที่บริการสาธารณสุขมีค่าใช้จ่ายที่ประชาชนต้องจ่ายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม “จนอาจกล่าวได้ว่าถ้าผมยึดเอาระเบียบการเก็บเงินของกระทรวงมาใช้กับชาวบ้าน นั่นก็คือสถานีอนามัยและตัวผมก็คือตัวแทนของกลไกของรัฐหรือหน่วยงานของรัฐส่วนย่อย ที่ถูกยืมมือมาอมเมาประชาชน และชูครีตประชาชนซ้ำสองนั่นเอง นี่ก็คือความยุติธรรมที่ผมไม่มีวันยอมปฏิบัติตามอย่างเด็ดขาด”⁵¹

⁴⁶ เฟิ่งอ้าง, หน้า 15.

⁴⁷ หมอเมืองพร้าว, *เสี้ยวหนึ่งของชีวิต*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อาทิตย์, 2523), หน้า 11.

⁴⁸ เฟิ่งอ้าง, หน้า 46-48.

⁴⁹ เฟิ่งอ้าง, หน้า 57.

⁵⁰ เฟิ่งอ้าง, หน้า 73.

⁵¹ เฟิ่งอ้าง, หน้า 71.

ตอนที่หมอเพิ่งมาถึงเมืองพร้าวก็เห็นว่าห้องผ่าตัดที่ศูนย์อนามัยเต็มไปด้วยฝุ่น อุปกรณ์ต่างๆก็เสีย พยาบาลคนหนึ่งบอกหมอเมืองพร้าวว่าห้องผ่าตัดไม่เคยถูกใช้งาน⁵² หมอร่วมมือกับพยาบาลปรับปรุงทำความสะอาด แต่หลังจากที่ห้องพร้อม หมอเมืองพร้าวก็เจอปัญหาอีกหนึ่งปัญหาที่แก้ไม่ได้เองที่อำเภอพร้าว คือมีไฟฟ้าจำกัดตอนกลางคืน แค่หนึ่งทุ่มถึงห้าทุ่ม คืนหนึ่งตอนดึกแล้วหมอถูกเรียกกลับศูนย์อนามัย มีผู้ชายหนุ่มที่ถูกแทงมารักษา ผู้ชายคนนี้ได้เดินทางหนึ่งชั่วโมงโดยเกวียน เมื่อมาถึงแล้วอาการหนักมาก หมอเตรียมผ่าตัด ก่อนที่จะเริ่มลงมือไฟฟ้าก็ดับ มองอะไรไม่เห็น มีดผ่าตัดหล่นกระจัดกระจาย เวลาผ่านไปจนกระทั่งเที่ยงคืนนั้นละกว่าจะจุดตะเกียงได้สำเร็จ ทว่านั่นก็สายไป คนป่วย และผู้ชายคนนี้ก็เสียชีวิตแล้ว⁵³ ตอนที่หมอกลับบ้านตอนตีสองก็นอนไม่หลับ และเขียนบันทึกวันนั้นว่าผู้ชายนั้น“เกิดเป็นไทยแต่ไม่ใช่ไท่ ดูๆ ไปก็เหมือนหมา”⁵⁴ หมอไม่ได้ระบุว่า อะไรหรือใครปฏิบัติต่อคนตายนั้นเยี่ยงหมาตัวหนึ่ง แต่เขียนต่อไปว่า “ได้เห็นคนเมืองกรุงผลาญน้ำมันกันเป็นว่าเล่น เมื่อมาพบนโยบายประหยัดน้ำมันโดยการตัดไฟในท้องถนนบนถนนมืดมืดทั้งอำเภอเช่นนี้ ผมเองก็อาจจะรู้สึกแปลกใจกับนโยบายและวิธีการประหยัดน้ำมันของรัฐเสียเหลือเกิน คุณล้ายกับว่า ชาวชนบทนั้นเป็นผลเมืองชั้นสองของประเทศเสียจริง ๆ”⁵⁵

ตรงกันข้ามประสบการณ์นี้หมอเมืองพร้าวเล่าเรื่องของผู้หญิงมีครรภ์ที่ได้รอดชีวิต เธอเริ่มคลอดที่บ้านในหมู่บ้านซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์อนามัยสองชั่วโมง แต่เริ่มมีปัญหา สามิจึงอยากจะพาเข้าเมืองเชียงใหม่ไปโรงพยาบาลใหม่ แต่หารถที่ยอมพาไปไม่ได้ เพราะคนขับรถกลัวผู้หญิงจะตายบนรถแล้วผีตายโหงจะมาหาหลอก สามิจึงตกลงพาไปศูนย์อนามัย ตอนมาถึงผู้หญิงตกเลือดเยอะแล้วไม่รู้สีกตัว ทารกในครรภ์เสียชีวิตแล้วแต่สามิขอร้องให้หมอรักษาภรรยา หมอเมืองพร้าวผ่าตัดเอาทารกในครรภ์ออกมาแล้วให้เลือดหยุดสำเร็จ แต่บอกสามิว่าไม่แน่ใจว่าภรรยาของเขาจะรอดชีวิตหรือแม้แต่จะรู้สึกตัวอีกหรือไม่⁵⁶ สองวันถัดไปหลังจากนั้นผู้หญิงตื่นและรู้สึกตัว หมอเมืองพร้าวจำได้ว่าวันนั้นเป็นวันที่สมหวังที่สุดกับการเป็นแพทย์ “ตั้งแต่ผมจบเป็นนายแพทย์มา วันนั้นเป็นวันหนึ่งที่ผมมีความสุขมากที่สุดและรู้สึกว่าการปฏิบัติของผมนั้นเริ่มมีคุณค่าพอที่จะเรียกตัวเองว่าเป็นบัณฑิตได้”⁵⁷ เนื่องจากไม่ร่วมงานรับปริญญาหมอจึงไม่มีงานฉลองการเรียนจบ และก็ได้รู้สึกที่วันนั้นเป็นวันฉลองเรียนจบอย่างแท้จริง เพราะได้รักษาประชาชนที่หมอเป็นหนี้⁵⁸

⁵² เฟิ่งอ้าง, หน้า 30-31.

⁵³ อภิเชษฐ, หมอเมืองพร้าว, หน้า 8.

⁵⁴ หมอเมืองพร้าว, *เสี้ยวหนึ่งของชีวิต*, หน้า 90

⁵⁵ อภิเชษฐ, หมอเมืองพร้าว, หน้า 8.

⁵⁶ หมอเมืองพร้าว, *เสี้ยวหนึ่งของชีวิต*, หน้า 149-152).

⁵⁷ เฟิ่งอ้าง, หน้า 163.

⁵⁸ เฟิ่งอ้าง, หน้า 164.

งานกิจกรรมที่ทำให้ผู้มีอำนาจปกครองที่พร้าวและระดับจังหวัดและชาติมองดูหมองด้วยความสงสัยก็คือการร่วมมือกับประชาชนที่ต่อต้านทุจริต หมอไม่ได้เป็นผู้นำการต่อสู้แต่สนับสนุนประชาชนที่เป็นผู้นำ หมอไปรวมประชุมจัดตั้งเพื่อวิจารณ์โครงการก่อสร้างโรงเรียนที่ไม่เคยสร้างเสร็จ ไปปกป้องต้นสักที่ถูกตัดโดยมือมืด และให้ข้อมูลเปิดเผยออกมาเกี่ยวกับสะพานที่สร้างด้วยคุณภาพต่ำขนาดแยกที่อันตรายเหมือนข้ามน้ำข้างหลังสะพานแต่ใส่รองเท้าแตะอย่างเดียว การที่หมอสนับสนุนประชาชนที่กำลังตรวจสอบบทบาทของนายอำเภอในโครงการทุจริตต่างๆนี้ ทำให้หลายๆคนไม่พอใจกับการร่วมมือของหมอ การตอบสนองตรงและชัดเจน ปลายปี 2517 หมอได้รับจดหมายขู่ฆ่า แต่หมอไม่สนใจ⁵⁹ ต้นปี 2518 บทความหนังสือพิมพ์อ้างผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งบอกว่าความวุ่นวายที่อำเภอถูกก่อโดยข้าราชการฝ่ายซ้ายคอมมิวนิสต์คนหนึ่ง โดยไม่ได้ระบุปัญหาการทุจริตเลย⁶⁰ ข้อกล่าวหาที่แปลกประหลาดมากคือหาว่าหมออภิเชษฐ์เป็นแพทย์ประจำของโจว เอินไหล⁶¹ แพทย์อาวุโสที่หมออภิเชษฐ์เคารพอย่างสูงเตือนว่าควรระวังเพราะมีจดหมายกล่าวหาร้ายแรงที่ถูกส่งไปหน่วยราชการต่างๆที่เชียงใหม่⁶² ตอนได้ข่าวนี้หมอเมืองพร้าวตระหนักว่าแม้ใช้นามปากกาตอนที่เขียนก็ไม่สำคัญ ไม่สามารถป้องกันอันตรายได้ จดหมายทุกฉบับที่รับและส่งถูกเปิดอ่านโดยมีรัฐ⁶³

เย็นวันหนึ่งในเดือนพฤษภาคม 2518 หมอเมืองพร้าวจัดงานฉายสไลด์ที่ห้องสมุดชุมชน ฉายสไลด์ภาพของประชาชนจากทุกตำบลและภาพเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สไลด์เกี่ยวกับเหตุการณ์ประกอบด้วยการเดินทางของนักศึกษาและประชาชน การปะทะระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ และการเผาศึกต่างๆ ตอนดึกวันนั้นบ้านนายอำเภอพร้าวถูกเผา นายอำเภอและครอบครัวไม่อยู่ ไม่มีผู้เสียชีวิต แต่บ้านและสิ่งของถูกทำลายหมด ตอนที่ได้ข่าวหมอเริ่มกังวลเพราะนึกว่าการฉายสไลด์เกี่ยวกับการเผาศึกช่วง 14 ตุลา คงถูกมองว่าเป็นการยุยงให้เผาบ้านนายอำเภอในสายตาเจ้าหน้าที่รัฐ วันถัดไปหนังสือพิมพ์ก็กล่าวว่ามีข้าราชการฝ่ายซ้าย 12 คนที่เมืองพร้าว ครู 11 คน และแพทย์ 1 คน⁶⁴ ครูทั้งหมดถูกตำรวจจับไปสอบสวน สุดท้ายตกลงว่าพวกครูไม่เกี่ยวข้องกับการเผา แต่หลักฐานการทุจริตทั้งหมดก็ถูกทำลายหายไปเหมือนกัน⁶⁵

แม้ว่าหมอเมืองพร้าวจะไม่ได้ถูกจับ (ไม่ได้ถูกเรียกตัวเลย) แต่ก็ตกลงใจจะกลับกรุงเทพฯเหมือนเพื่อนครูคนอื่นๆ หมอไม่ได้กลับเพราะหวังชีวิตตนเอง เพราะถูกก่อกวนและขู่ฆ่าหลายเดือนแล้ว แต่

⁵⁹ อภิเชษฐ์, *หมอเมืองพร้าว*, หน้า 222.

⁶⁰ เฟิ่งอ้าง, หน้า 184

⁶¹ เฟิ่งอ้าง, หน้า 257.

⁶² เฟิ่งอ้าง, หน้า 184-185.

⁶³ เฟิ่งอ้าง, หน้า 219.

⁶⁴ เฟิ่งอ้าง, หน้า 253.

⁶⁵ เฟิ่งอ้าง, หน้า 254

กลับเพราะหวังว่าการอยู่.พริ้วจะทำให้เพื่อนๆรอบๆไม่ค่อยปลอดภัย แต่ความใกล้ชิดกับหมอกี้พอที่จะทำให้โดนกล่าวหาว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” และคงต้องประสบกับการคุกคามและความรุนแรง อันตราย

สิ่งที่น่าคิดมากเกี่ยวกับการตกลงออกจากตำแหน่งแพทย์ประจำที่พริ้วคือหมอกี้เชษฐ้วางแผนที่จะเป็นการกราบราชกรจักรราว เดือนกันยายน 2518 นักข่าวถามหมอกี้ว่าจะรับราชการอีกไหม ตอบว่า “แน่นอนครับ เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองเข้ารูปเข้ารอยและก้าวเข้าไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่าเดิมในอนาคตอันใกล้นี้ ผมเชื่อว่าระบบข้าราชการคงจะรับใช้ประชาชนได้ดีขึ้น การสาธารณสุขคงจะไม่ถูกรอปรำด้วยอิทธิพลชั่วร้ายอีกต่อไป แต่จะหันมาเป็นสาธารณสุขเพื่อไทยทั้ง 40 ล้านคนแท้จริง”⁶⁶

หลังจากออกจากพริ้วหมอกี้เชษฐ้วเปิดคลินิกที่กรุงเทพฯ ที่มีอัตราเลื่อน (sliding scale) ค่าใช้จ่ายรักษา สิ่งที่สอดคล้องกันตลอดทั้งงานเขียนของหมอกี้เชษฐ้ว ทั้งงานเขียนจากช่วงอยู่ที่พริ้วและหลังจากนั้น ก็คือความมุ่งมั่นในความรับผิดชอบรับใช้ประชาชน หมอรู้สึกว่าเป็นหนี้ประชาชนเพราะการศึกษาแพทยศาสตร์ถูกบำรุงจากภาษีสำประชาชน และโดยเฉพาะคนชนบท การใช้แรงงานของชาวนา ใน “จดหมายจากชนบท” ฉบับแรกที่เขียนสี่เดือนหลังจากขึ้นไปเมืองพริ้ว หมอกี้เชษฐ้วอธิบายว่า “...การเข้ากับประชาชนในชนบทนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยากพอสมควรทีเดียว ข้าราชการอื่น ๆ โดยเฉพาะกับปัญหาช่องว่างระหว่างข้าราชการกับประชาชนเป็นปัญหาที่น่าหนักใจเพียงใดสำหรับรัฐ คุณก็ย่อมรู้ดีอยู่แล้ว แต่ในฐานะ “หมอของประชาชน” ซึ่งเป็นข้าราชการคนหนึ่งทีกินเงินเดือนจากภาษีของราษฎรเช่นกัน ผมแทบจะไม่พบกับปัญหาดังกล่าวเลย ผมเองเชื่อมั่น สำหรับ “หมอ” แล้ว อย่าทำตัวให้สูงเกินประชาชนคนเดินเท้าทั่วไป อย่าปล่อยให้ตัวเองตกอยู่ในภาวะที่เป็นทาสของสังคม ทุนนิยม และศักดินา ซึ่งส่งเสริมให้บูชาในค่านิยมของเงินตราและความฟุ้งเฟ้อชีวิตของแพทย์ในระดับชนบทนั้น เป็นชีวิตที่มี คุณค่าควรแก่การเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะแพทย์ในวัยหนุ่มสาวทั่วไป”⁶⁷ หมอกี้เชษฐ้วทำทนายระบบราชการเพราะชีวิตก็แสดงให้เห็นว่าเป็นระบบที่ไม่เป็นธรรม หมอกี้ถูกกล่าวหาว่าเป็นนักปลุกระดมและคอมมิวนิสต์ เพียงหนึ่งปีหลังจากไปอยู่เมืองพริ้วก็ต้องหนีออกมา

ใน *ปทานุกรมการเมือง ฉบับชาวบ้าน* ที่เขียนตอนยังอยู่เรือนจำบางขวางในข้อหาการเมืองตอน 2495 ถึง 2500 แต่พิมพ์เกือบ 30 ปี หลังจากนั้นในปี 2528 สุพจน์ คำนตรระกุล อธิบายว่ามรดกของสมบูรณาญาสิทธิราชให้ข้าราชการบางคน “ถือว่าเป็นนายของประชาชน”⁶⁸ แต่ในยุคประชาธิปไตยประชาชนควรเป็นนายของข้าราชการ สุพจน์เขียนว่า “ข้าราชการ, ซึ่งหมายถึงความถึงข้าราชการประจำและการเมือง และกินเงินเดือนของประชาชน (จากภาษีอากร) ดังนั้น ข้าราชการตั้งแต่หัวแถวถึงหางแถวจึงเป็นลูกจ้างของประชาชน ข้าราชการไม่ใช่ นายประชาชน ข้าราชการคนใดคณะใดกดขี่ข่มเหงประชาชนหรือคือด้านต่อความต้องการของประชาชนแล้ว ก็ถือว่าเป็นการทรยศต่อ

⁶⁶ อภิเชษฐ้ว, *หมอมืองพริ้ว*, หน้า 237.

⁶⁷ เฟิ่งอ้าง, หน้า 2

⁶⁸ สุพจน์ คำนตรระกุล, *ปทานุกรมการเมือง* (นนทบุรี: สำนักพิมพ์สันติธรรม, 2528), หน้า 111.

ประชาชนอย่างไม่ควรได้รับภัยที่เดียว และเหตุการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นเป็นอันตรายในประเทศ ประชาธิปไตย ส่วนประเทศเผด็จการนั้นไม่ว่าจะโดยคณะบุคคลหรือคนเดียวเรามากจะพบกับเหตุการณ์ ดังกล่าวนี้เสมอ”⁶⁹ หมออภิเชษฐเป็นข้าราชการเพื่อประชาชนตามความหมายของสุพจน์ แต่ฝ่าย ปกครองไม่เป็นแบบนี้ สองสามเดือนหลังจากหมอกลับถึงกรุงเทพ หมอระบุว่า “... ผมอยากจะสรุปว่า สังกรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตาย พวกศัตรูของประชาชนอาจจะทำลายชีวิตของผมลงได้ แต่พวกเขา ทำลายความเป็นจริงไม่ได้”⁷⁰ นั่นแหละ

หมออภิเชษฐเสียชีวิตสามเดือนหลังจากรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 หลังจากออกจากพริ้วาก็ ไม่ได้มีโอกาสกลับไปรับใช้ประชาชนในฐานะข้าราชการอีก

ปัญญาชนชาวนาที่ถูกสังหาร

วันที่ 19 พฤศจิกายน 2517 หลังจากการประชุมหลายครั้งที่จังหวัดต่างๆและกรุงเทพฯ สหพันธ์ชาวนาชาวนาไร่ถูกก่อตั้งขึ้นเป็นองค์กรระดับชาติของชาวนาชาวนาไร่เององค์กรแรก แต่ไม่ถึงหก เดือนหลังจากนั้นนักกิจกรรมชาวนาชาวนาไร่ก็ต้องเผชิญหน้ากับการข่มขู่ การคุกคาม การจับกุมโดยมิชอบ และการสังหารโดยมีมือมืด ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม 2516 และกันยายน 2522 ผู้นำชาวนา 33 คนถูกสังหาร 8 คนถูกทำร้ายบาดเจ็บสาหัส และ 5 คนถูกอุ้มหาย ช่วงที่ความรุนแรงสูงสุดคือช่วงหก เดือนระหว่างมีนาคมและสิงหาคม 2518 ที่ผู้นำสหพันธ์ 21 คนถูกสังหาร เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของการสังหารโดยมีผู้นำถึง 8 คนถูกสังหารระหว่างเดือนมิถุนายนและสิงหาคม 2518⁷¹ ช่วงเวลานั้นรัฐไทย กำลังแตกแยกภายในและมีปฏิกริยาหลายอย่างจากหน่วยงานต่างๆ ที่ดีที่สุดก็คือเมินเฉย ที่แย่ที่สุดคือ การโจมตีเหยื่อซ้ำอีกแทนที่จะช่วยและพยายามปกป้อง เบื้องหลังของปฏิกริยาอย่างนี้ก็คือความอึดอัดอย่างสูงกับบทบาททางสังคมและการเมืองของชาวนา สำหรับเจ้าหน้าที่บางคนอย่างพันตรี วราวุธ โกศลยุทธสาร ปฏิกริยาที่เหมาะสมคือการปฏิเสธความสำคัญของผู้นำที่ถูกสังหาร ในบทความชิ้นหนึ่งที่พิมพ์เดือนกันยายน 2518 ใน *ยุทธโศก* วารสารของกองทัพบก พันตรี วราวุธพูดถึงผู้นำสหพันธ์ฯ ที่ถูกสังหารว่า “ผู้เรียกตัวเองว่าผู้นำหรือผู้แทนชาวนาชาวนาไร่”⁷² จากนั้นลงรายชื่อของผู้นำทุกคนที่ถูกสังหารแล้วคัดค้านปฏิเสธบทบาทนำของแต่ละคน วราวุธยืนยันว่านี่ไม่ใช่เป็นฆาตกรรมการเมือง ในทางตรงกันข้าม “ผู้ตายแต่ละคนเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาที่ถูกอุปโลกน์ขึ้น”⁷³

⁶⁹ เฟิ่งอ้าง, หน้า 113.

⁷⁰ เฟิ่งอ้าง, หน้า 328.

⁷¹ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, *บทวิเคราะห์ สหพันธ์ชาวนาชาวนาไร่แห่งประเทศไทย: เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชาวนายุคใหม่*, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 161-166.

⁷² วราวุธ โกศลยุทธสาร, “ใครฆ่า,” *ยุทธโศก*, 74.1, หน้า 41.

⁷³ เฟิ่งอ้าง; ข้าพเจ้าต้องถามอีกคำถามหนึ่ง หากเป็น “ชาวบ้านธรรมดา” ชีวิตก็ไม่สำคัญอย่างนั้นหรือ

พันตรีวราวุธชี้ว่าพ่อหลวงอินตา ศรีบุญเรือง เป็น “ผู้ตั้งตัวเป็นประธาน สหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ภาคเหนือ”⁷⁴ ชีวิตแห่งการต่อสู้และการเสียชีวิตของอินตานั้นตรงข้ามกับคำกล่าวหาที่เด่นชัด อินตาถูกผลักไปอยู่ชายขอบประวัติศาสตร์นิพนธ์เดือนตุลานั้นน้อยกว่าอาจารย์องุ่นและหมอมือเมืองพร้าว ส่วนหนึ่งเพราะการนำชาวนาชุมนุมเป็นประเภทกิจกรรมทางการเมืองที่ชัดเจน อีกส่วนหนึ่งเพราะนอกจากนักศึกษาแล้ว ชาวนากับกรรมกรก็เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้กระทำการต่อสู้ก้าวหน้า ข้าพเจ้าได้เคยเขียนบทความหนึ่งเกี่ยวกับการต่อสู้ค่าเช่านาและชีวิตและการสังหารของพ่อหลวงอินตา⁷⁵ ในหนังสือที่ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์ก็ได้คิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการต่อสู้ของพ่อหลวงอินตาและสหพันธ์ฯ ยืนยันว่าการต่อสู้เพื่อพรบ.ค่าเช่านาเป็นการอภิวัฒน์รูปแบบหนึ่ง (แม้ตามปรกติกฎหมายไม่เป็นพื้นที่แห่งการอภิวัฒน์ตามแนวคิดมาร์กซิสต์สักหน่อย)⁷⁶ เหตุผลที่ทำให้ข้าพเจ้าเล่าถึงชีวิตของอินตาในบทความนี้ก็ต่างจากเหตุผลที่ทำให้เขียนเกี่ยวกับอาจารย์ องุ่นและหมอมือพร้าว ข้าพเจ้าเลือกเขียนเกี่ยวกับชีวิตของพ่อหลวงอินตาเพราะรัฐไม่เพียงไม่ยอบจับมือสังหารตอนช่วงนั้น แต่ยังไม่ได้จับมาจนถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่าคงไม่มีวันจับทั้งที่รู้ตัวทั้งมือปืนและเบื้องหลังอย่างไรรก็ตาม กว่าถึงวันที่จับได้เราต้องพยายามทำให้ไม่ล้มชาวนาที่เสียสละชีวิตเพื่อการต่อสู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญทั้งทางการเมืองการต่อสู้ ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์นิพนธ์

อินตา ศรีบุญเรือง เกิดปี 2473 อาศัยอยู่หมู่บ้านบ้านโล่ง ตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เขาแต่งงานกับนางเรือนคำ มีลูกชายสองคนลูกสาวสามคน อินตาจบ ป.4 บวชเป็นเณรตอนอายุ 12 ถึง 16 ปี⁷⁷ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ระบุว่าอินตา “มีนิสัยโอบอ้อมอารี ใจเย็น สุขุม รอบขอบ และชอบทำงานเพื่อส่วนรวมจึงได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านตลอด ๕ ปี”⁷⁸ ตอนที่ถูกสังหารสิ้นเดือน

⁷⁴ เพิ่งอ้าง

⁷⁵ ดู Tyrell Haberkorn, “An Unfinished Past: The 1974 Land Rent Control Act and Assassination in Northern Thailand,” *Critical Asian Studies*, 41.1, หน้า 3-35 และ Tyrell Haberkorn, *Revolution Interrupted: Farmers, Students, Law and Violence in Northern Thailand* (Madison: University of Wisconsin Press, Chiang Mai: Silkworm Books, 2011).

⁷⁶ ข้อยกเว้นสำคัญคือ E.P. Thompson, *Whigs and Hunters: The Origin of the Black Act* (London: Allen Lane, 1975).

⁷⁷ Andrew Turton, “The Current Situation in the Thai Countryside,” ใน *Thailand: Roots of Conflict*, eds. Andrew Turton, Jonathan Fast and Malcolm Caldwell (Nottingham: Spokesman Press, 1978), หน้า 123.

⁷⁸ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, *สังคมและการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ พี.พี., 2521), หน้า 133.

กรกฎาคม 2518 อินทามิไม่มีที่ดินทำนากินของตนเองแล้ว เขาต้องขายนาเพื่อจ่ายค่าเรียนลูก⁷⁹ เขามีสวนผลไม้เล็กๆหลังบ้านและร้านค้าขายย่อยๆหน้าบ้าน⁸⁰

พ่อหลวงอินตาเป็นผู้นำและผู้จัดตั้งหลายปีก่อนก่อเกิดสหพันธ์ฯ นอกจากที่เคยถูกเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็ยังตั้งกลุ่มละครในหมู่บ้าน เป็นสมาชิกคณะกรรมการตำบล และเป็นผู้นำของสหกรณ์เกษตรอำเภอสารภี (ที่ตั้งโดยรัฐ)⁸¹ หลังจากพ่อหลวงอินตาถูกสังหารภรรยาให้สัมภาษณ์ว่าแม่อินตาจะไม่ได้เรียนสูงแต่ก็อ่านหนังสือหลายเล่มเกี่ยวกับชีวิตชาวนาและกรรมกรและฟังวิทยุตลอดเวลา เขาร่วมการเคลื่อนไหวก้าวหน้าครั้งแรกตอนนักศึกษาประท้วงเรียกร้องให้กองทัพอเมริกาออกจากประเทศในเดือนกรกฎาคม 2516⁸² ในเดือนพฤศจิกายน 2517 พ่อหลวงอินตานำกลุ่มชาวนาสารภีเข้าร่วมการประชุมที่กลางเมืองเชียงใหม่ และได้รับเลือกเป็นตัวแทนเดินทางไปร่วมการประชุมที่กรุงเทพฯ ตอนที่สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทยก่อตั้งเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2517 อินตาก็ถูกเลือกเป็นรองประธานระดับชาติและประธานภาคเหนือ

ความสำเร็จประการแรกของสหพันธ์ฯ คือการประกาศใช้พรบ.ควบคุมค่าเช่านา พ.ศ. 2517 ที่ให้จำนวนข้าวที่ต้องจ่ายเป็นค่าเช่านาเดิมลดลงและทำให้ชาวนาไม่ต้องขึ้นอยู่กับอำเภอใจของเจ้าของที่ดิน⁸³ ช่วงแปดเดือนระหว่างการผ่านพรบ.ในเดือนธันวาคม 2517 และการสังหารในเดือนกรกฎาคม 2518 พ่อหลวงอินตาก็เดินทางไปทุกอำเภอในเชียงใหม่เพื่อคุยแลกเปลี่ยนกับชาวนาเรื่องสิทธิใหม่ที่ได้จากพรบ.นี้ พ่อหลวงอินตาอธิบายว่างานจัดตั้งนี้ก็สำคัญเพราะชาวนาไม่รู้ว่ากฎหมายออกมา เขายังชี้ว่าชาวนาหลายคน “เรื่องนี้ชาวบ้านก็ยังไม่ค่อยเข้าใจกันว่ามันมีใจสำคัญอะไร เขาจะได้ประโยชน์อะไรจากกฎหมาย”⁸⁴ บทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บทหนึ่งพิมพ์หลังจากพ่อหลวงอินตาถูกสังหารชี้แจงว่างานเขาคือ “ไกลเกลี่ยและต่อสู้เพื่อให้เกษตรกรยืมเก็บค่าเช่านาจากชาวนาตามพระราชบัญญัติใหม่ ...เพราะว่าราชการไม่สามารถสร้างให้เกษตรกรยืมเก็บค่าเช่านาตามพระราชบัญญัติใหม่ของรัฐบาล”⁸⁵ หลังจากชาวนาเข้าใจว่ามีสิทธิอะไรใดๆบ้างก็ได้เรียกร้องค่าเช่าที่เป็นธรรม

บ้างครั้งก้านั้นไม่เพียงแต่ไม่บอกชาวนาเกี่ยวกับพรบ.ใหม่ แต่บางคนถึงกับโกหกและข่มขู่สมาชิกสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ พ่อหลวงอินตาเคยต้องหนีออกจากบางหมู่บ้าน และเคยเห็นใบปลิวที่

⁷⁹ Andrew Turton, อ้างแล้ว.

⁸⁰ เพิ่งอ้าง

⁸¹ เพิ่งอ้าง

⁸² เสียงชนบท, 7 ตุลาคม 2518, หน้า 4.

⁸³ อ่านรายละเอียดพรบ.ใน ราชกิจจานุเบกษา 16 ธันวาคม 2516, เล่ม 91, ตอน 215, หน้า 591-607.

⁸⁴ อินตา ศรีบุญเรือง, “บทสัมภาษณ์ด้วย ‘จตุรัส,’ จตุรัส 1.6 (19 สิงหาคม 2518), หน้า 30.

⁸⁵ ประชาชาติ, 2 สิงหาคม 2518, หน้า 6.

เขียนว่าไม่เอาสหพันธ์⁸⁶ หนังสือพิมพ์และวิทยุไม่เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพรบ. แต่รายงานว่าสหพันธ์ “ปลุกระดมมวลชน”⁸⁷ อินทามว่า “การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับพรบ. เป็นงานขององค์กรแนวหน้า คอมมิวนิสต์ที่เดียวหรือ”⁸⁸ พรบ. ระบุว่าทุกตำบลและอำเภอต้องตั้งคณะกรรมการแก้ไขความขัดแย้ง ระหว่างเจ้าของที่ดินและชาวนาผู้เช่า แต่เจ้าของที่ดินส่วนใหญ่ไม่ยอมใช้ ในทางตรงกันข้าม พ่อหลวง อินทาทิบายว่า “บางแห่งกำนันก็เลี้ยงอันธพาล เอาตำรวจหนุ่มๆ เข้ามายุ่งเสมอ”⁸⁹ การกระทำอย่างนี้ ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความกลัวที่ชาวนาต้องเผชิญหน้าตอนที่ดำเนินงานเพื่อช่วยให้ทุกคน ตาม กฎหมาย

นอกจากงานเกี่ยวกับพรบ. ควบคุมค่าเช่า พ่อหลวงอินทายังเป็นผู้ก่อตั้งและทำหน้าที่ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ของสหพันธ์ ชื่อ *ชาวนาไทย* สำนักงานของสหพันธ์ฯ และหนังสือพิมพ์อยู่ที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ด้วยความช่วยเหลือจากกลุ่มอาจารย์ที่สนับสนุนสหพันธ์ฯ ได้ใช้ห้องหนึ่ง อาจารย์นักเคลื่อนไหวคนหนึ่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงประสบการณ์การพิมพ์หนังสือพิมพ์ฉบับแรก หน้า แรกใช้หมึกสีแดง มีรูปของชาวนากับคันไถ มีคำว่า “ลุกขึ้นสู้”⁹⁰ สหพันธ์ฯ ได้พิมพ์หนังสือพิมพ์แค่สอง ฉบับก่อนที่พ่อหลวงอินทาทูกักขัง ในฉบับแรกมีบทความชื่อเรื่อง “แนะนำชาวนาไทย” ผู้เขียน กระตุ้นให้ชาวนา “ต้องติดอาวุธทางความคิดให้ถูกต้อง” และให้เข้าใจกฎแห่งการต่อสู้ กฎอันแรกคือ “ธรรมะย่อมชนะอธรรม จากคำพูดง่ายๆ นี้ คือว่าฝ่ายที่ถูกกดขี่ข่มเหงรังแกเป็นฝ่ายที่ไม่ได้รับความเป็น ธรรม เมื่อทำการต่อสู้กับฝ่ายกดขี่ข่มเหงรังแก ก็ต้องถือว่า การต่อสู้ของชาวนาชาวไร่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน ของความถูกต้อง และเป็นธรรม ซึ่งจะต้องได้รับชัยชนะในที่สุด เพราะนับว่าวันหนึ่งมีแต่เห็นใจ มีคน เข้าร่วมอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็ชาวนาชาวไร่ด้วยกันเองหรือเป็นนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ ครู อาจารย์ และ ประชาชนในวงการอื่นๆ ที่รักความเป็นธรรม ต่างเห็นอกเห็นใจชาวนา รู้ซึ่งถึงพระคุณ ของชาวนาที่ได้ลงแรงกายเลี้ยงคนทั้งชาติ ...”⁹¹ พ่อหลวงอินทาทิบายเพิ่มว่าอำนาจที่อยู่ในมือของ ชาวนาก็มาจากความแตกต่างจากนายทุนเจ้าของที่ดิน

⁸⁶ อินตา, อ้างแล้ว, หน้า 29.

⁸⁷ อ้างแล้ว, หน้า, 30

⁸⁸ “Was disseminating information about a national law the purview only of communist front organizations?”; Chai-anan Sanudavanija, “Farmers’ Movement in Modern Thai Politics,” เสนอที่ Thai-European Seminar on Social Change in Contemporary Thailand, 28-30 May 2523, หน้า 15.

⁸⁹ อินตา, อ้างแล้ว, หน้า 30.

⁹⁰ สัมภาษณ์, อาจารย์นักเคลื่อนไหวมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, กรุงเทพฯ, 6 กรกฎาคม 2548

⁹¹ อ้างใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และ จำรัส ม่วงยาม, *ทางเดินของชาวนา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ชาว บ้าน, 2522), หน้า 108.

“อาวุธทางความคิดอีกอันหนึ่งของชวานาคือ พฤติกรรมหมาจิ้งจอกของเหล่า นายทุนอันธพาล พฤติกรรมเหล่านี้คือการลอบฆ่าผู้นำชวานา เหตุที่กล่าวเช่นนี้ก็ เนื่องมาจากว่า จากการรวมตัวผนึกกำลังกันอย่างเข้มแข็งในการต่อสู้ของชวานาชาวไร่ โดยเฉพาะเรื่องพระราชบัญญัติควบคุมการเช่านา ทำให้เหล่านายทุนเจ้าที่ดินใหญ่กับ ข้าราชการบางคนที่ทำตั้งเยี่ยงทาสรับใช้นายทุน ต้องสูญเสียผลประโยชน์เสียหาย เสียชื่อเสียง ถูกมวลชนประณาม มันจึงต้องดิ้นรนหาทางออกอย่างสุดฤทธิ์ไม่ต่างอะไร กับหมาป่าที่ถูกไล่ได้อย่างจิ้งจอก หากทางออกไม่ได้มันจึงไม่มีทางอื่นนอกจากหันมา ทำร้ายเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งอันนี้เองพวกเราพี่น้องชวานาชาวไร่ทั้งหลายต้องเข้าใจเห็น เนื้อแท้ของมัน เห็นจุดอ่อนของมัน ต้องเข้าใจว่าศัตรูชวานากำลังแย่ง กำลังพินาศและ ชวานาเองก็จะใกล้ได้ชัยชนะ..... เราชวานาชาวไร่มีพลังมวลชนที่ยิ่งใหญ่มีเป็นแสนเป็น ล้าน เรารวมตัวกันจัดตั้งขึ้นมา ด้วยกำลังที่เหนือกว่า ด้วยจิตใจที่สูงกว่า เราย่อมได้รับ ชัยชนะในที่สุด”⁹²

พ่อหลวงอินตาได้เข้าใจอารมณ์ความหมัดหวังของเจ้าของที่ดินแล้วก็หวังว่าเจ้าของที่ดินจะเสียอำนาจ และอิทธิพลไปอีกไม่นาน แต่ก็ไม่ได้เป็นอย่างนั้น

เช่นเดียวกับนักเคลื่อนไหวก้าวหน้าหน้าคนอื่นหลายคน พ่อหลวงอินตาเคยถูกข่มขู่ครั้งแล้วครั้งเล่า ผู้ชายคนที่ทำเป็นคนตัวใหญ่ มีแผลเป็นบนหน้าลำคอและแขน⁹³ หลังจากพ่อหลวงอินตาถูกสังหาร ใจ ศรีบุญเรือง พ่อของเขา บอกว่า “นายอินตา รู้ตัวล่วงหน้าแล้วว่า จะต้องถูกลอบฆ่า ถึงกับสั่งลูกชายไว้ว่า หากมีใครแปลกหน้าจี้รถจักรยานยนต์มาหน้าบ้านให้บอกด้วย”⁹⁴ แต่ความกลัวนี้ไม่ได้ให้พ่อหลวงอินตา งดงานเคลื่อนไหว พ่อหลวงอินตาไม่ยอมให้ฝ่ายนั้นมีอำนาจอย่างนั้น ยิ่งกว่านั้นพ่อหลวงอินตายังพา ลูกชายไปด้วยกันเพื่อสอนให้รู้ว่าการลงมือต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมอย่างไร

ตอนเช้าวันที่ 30 กรกฎาคม 2518 พ่อหลวงอินตาอยู่ที่บ้านคนเดียว ภรรยาซึ่งเป็นผู้ช่วยพยาบาล ไปงานฝึกรบมอญที่หมู่บ้าน ประดิษฐ์ภรรยาเป็นคนขายของที่ร้านที่บ้าน แต่เช้าวันนั้นพ่อหลวงอินตาทำแทน ลูกทั้งห้าคนไปโรงเรียนแล้ว พ่อหลวงอินตาใส่แต่เสื้อชั้นในสีขาวและกางเกงสีดำ เวลา 9.45 น. ผู้ชายสองคนจี้รถจักรยานยนต์ ยี่ห้อยามาฮ่าสีแดงมาจอดหน้าบ้านพ่อหลวงอินตา คนขับรออยู่ อีกคนลงมาซื้อบุหรี่ ขณะที่พ่อหลวงอินตากำลังให้เงินทองเขาถึงพ่อหลวงอินตาที่ศีรษะ 11 ครั้ง โดยใช้ปืนพกสั้น .22 พ่อหลวงอินตาเสียชีวิตในทันที⁹⁵

พ่อหลวงอินตา ศรีบุญเรือง เป็นผู้นำชวานาคนที่ 17 ที่ถูกสังหารจากทั่วประเทศหลังจาก มีนาคม 2517 และเป็นคนที่ 6 ในภาคเหนือตั้งแต่มีนาคม 2518 ความมีชื่อเสียงของพ่อหลวงอินตาและ

⁹² เฟิงอ๋าง, หน้า 108-109.

⁹³ อินตา, อ่างแล้ว, หน้า 30.

⁹⁴ *ไทยนิวส์*, 2 สิงหาคม 2518, หน้า 12.

⁹⁵ *ไทยนิวส์*, 1 สิงหาคม 2518, หน้า 1, 12.

การที่มีการสังหารหลายกรณีในช่วงเวลาสั้นๆก็เป็นตัวจุดประกายไฟให้เกิดการชุมนุมเรียกร้องความเป็นธรรมและจับกุมมือสังหาร ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยและศูนย์นักศึกษาภาคเหนือจัดการชุมนุมประท้วงและการรณรงค์การเขียนจดหมายเรียกร้องให้รัฐสภาแระกั้นความปลอดภัยให้แก่ชีวิตชาวนา⁹⁶ กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้ตำรวจจับมือสังหารโดยทันทีและให้ปฏิบัติต่อชาวนาด้วยความเป็นธรรม ไม่ใช่ทำราวกับว่าชาวนาเป็นนักปลุกระดม⁹⁷ ศูนย์นักศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกส่งจดหมายร้องเรียนให้กระทรวงมหาดไทยสืบสวนการสังหารผู้นำชาวนาและจับผู้สังหาร ศูนย์มองการสังหารพ่อหลวงอินตาเป็น “การคุกคามชีวิตและสิทธิเสรีภาพ อย่างยิ่งของประชาชน”⁹⁸ นายกรัฐมนตรี คึกฤทธิ์ ปราโมช แม้จะยืนยันว่าการจับมือสังหารเป็นงานของตำรวจที่ตนจะไม่แทรกแซงแต่ก็กระตุ้นให้ตำรวจสืบหาเมื่อสังหารในกรณีของพ่อหลวงอินตา⁹⁹

ถึงอย่างไรก็ตามการสืบสวนของตำรวจเริ่มต้นด้วยการปฏิเสธไม่ยอมรับว่าพ่อหลวงอินตาเป็นผู้นำชาวนา ในทำนองเดียวกันกับมุมมองของพันตรีวราวุธ พลตำรวจโท ธาณี วีระเดชะ ผู้บังคับบัญชาตำรวจจังหวัดเชียงใหม่ ยืนยันว่าต้องการ “หลักฐาน” ว่าอินตา ศรีบุญเรือง เป็นผู้นำชาวนา เขาบอกว่า “ผมต้องการหลักฐานยืนยันว่าคนตายเป็นรองประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย พวกคุณมักจะพูดว่าผู้ที่ถูกฆ่าตายเป็นผู้นำชาวนา แต่ผมไม่เห็นมีหลักฐานอะไรเลยที่แสดงว่าพวกนี้เป็นผู้นำชาวนา”¹⁰⁰ ธาณีต้องการ “หลักฐาน” แบบไหน หากเขาได้ “หลักฐาน” พอดี “ผมจะได้สืบสวนได้และให้เจ้าหน้าที่ตำรวจคอยสอดส่องดูแลผู้นำชาวนาให้ แต่จะไปให้เฝ้าไม่ได้ เพราะตำรวจต้องดูแลประชาชนอื่นด้วย”¹⁰¹ หากพลตำรวจโท ธาณี อ่านหนังสือพิมพ์ของสหพันธ์ *ชาวนาไทย* ก็เห็นชัดว่าพ่อหลวงอินตาเป็นผู้นำ หากอ่านหนังสือพิมพ์ *ไทยนิวส์* หรือ *ถิ่นไทย* หนังสือพิมพ์รายวันของเชียงใหม่ไม่ว่าในวันไหนระหว่างช่วงสิ้นปี 2517 ถึงวันที่พ่อหลวงอินตาถูกสังหาร ก็จะเห็นการพูดถึงพ่อหลวงอินตาและงานการนำสหพันธ์ฯ แต่คงไม่มี “หลักฐาน” ได้พอที่จะทำให้พลตำรวจโทธาณี ยอมรับว่าพ่อหลวงอินตาเป็นผู้นำประชาชน

หากรัฐยอมรับว่าผู้นำที่ถูกสังหารเป็นผู้นำ ก็ต้องยอมรับว่าการเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่เป็นการเคลื่อนไหวจริงเหมือนกัน พลตำรวจตรี สุภัทร วิฉิน ผู้บังคับบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ระบุว่านักเคลื่อนไหวชาวนาหลายคนมีมุมมองต่อต้านสถาบันกษัตริย์ที่คงทำให้เพื่อนบ้านรู้สึกอึดอัดพอที่จะฆ่าได้ ในกรณีพ่อหลวงอินตาเอง พลตำรวจตรี สุภัทร เชื่อว่า “เป็นหัวรุนแรง กิจกรรมและคำบรรยาย

⁹⁶ *เดลินิวส์*, 2 สิงหาคม 2518, หน้า 1.

⁹⁷ *ประชาชาติรายสัปดาห์* 2.90 (7 สิงหาคม 2518), หน้า 10.

⁹⁸ *ประชาธิปไตย*, 2 สิงหาคม 2518, หน้า 3.

⁹⁹ *สยามรัฐ*, 1 สิงหาคม 2518, หน้า 16; *Bangkok Post*, 2 สิงหาคม 1975, หน้า 1, 3.

¹⁰⁰ *ประชาธิปไตย*, 1 สิงหาคม 2518, หน้า 12.

¹⁰¹ เพิ่งอ้าง.

คงให้เกิดมีความขัดแย้งกับกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามหรือขัดผลประโยชน์ของคนอื่น”¹⁰² พลตำรวจตรี สุภัทร์ ไม้ได้อธิบายว่า “ผลประโยชน์” หมายถึงอะไร ยิ่งกว่านั้นการกล่าวหาว่าพ่อหลวงอินตาไม่สนับสนุนสถาบันกษัตริย์ก็ได้แย้งก็ยาก¹⁰³

นิรันดร์ วิทยาอุทตกุล รองผู้บังคับบัญชาตำรวจจังหวัดเชียงใหม่อ้างว่าร้านค้าขายของพ่อหลวงอินตาคงเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้ถูกสังหาร เขาบอกว่า “อาจจะเป็นพ่อค้า เพราะการค้าเล็กๆ น้อยๆ ก็ อาจมีการขัดผลประโยชน์ กันได้”¹⁰⁴ แต่เรือนคำ ศรีบุญเรือง คัดค้านโดยตรง เธออธิบายว่า “ไม่ได้เป็นพ่อค้าใหญ่อะไรเลยเพียงแค่ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่าที่เห็นนี้แหละกำไรวันละ ๑๐-๒๐ บาท เท่านั้นเอง แล้วจะต้องไปขัดผลประโยชน์กับใครเขาได้”¹⁰⁵ เรือนคำคิดว่าเป็นฆาตกรรมการเมืองแน่นอน

นอกจากการปฏิเสธความสำคัญและบทบาททางการต่อสู้ทางการเมืองของพ่อหลวงอินตา ยิ่งไปกว่านั้นเจ้าหน้าที่รัฐยังสร้าง/ขึ้นอยู่กับหลักฐานปลอม¹⁰⁶ ห้าวันหลังจากพ่อหลวงอินตาถูกสังหาร ตำรวจบอกว่าพบจดหมายฉบับหนึ่งที่ช่วยอธิบายการสังหารได้ เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2518 กลุ่มตำรวจระดับจังหวัดและภูมิภาคแวะไปเยี่ยมเรือนคำและลูกๆ และบริจาคเงินให้จำนวน 2,000 บาท และอุทิศ 1,000 บาทเพื่อทำบุญให้พ่อหลวงอินตา แล้วขอให้เรือนคำดูลายเซ็นเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นของอินตาหรือเปล่า ลายเซ็นนี้อยู่บนจดหมายฉบับหนึ่งที่ตำรวจกล่าวหาว่าพ่อหลวงอินตาเขียนไม่นานก่อนที่ถูกสังหาร แม้หนังสือพิมพ์ *บ้านเมือง* จะพิมพ์จดหมายฉบับเต็มอยู่แล้ว แต่ในวันนั้นพลตำรวจโท ธานี ไม่ยอมให้เรือนคำอ่าน แค้ให้ดูลายเซ็น¹⁰⁷ ตำรวจอ้างว่าเพื่อนบ้านเจอจดหมายบนโต๊ะในบ้านครอบครัวศรีบุญเรืองสองชั่วโมงหลังจากการสังหาร จดหมายฉบับนี้เขียนถึงนายกรัฐมนตรีก็ถูกต้อง จดหมายเขียนว่าอินตาจะแยกกับนักศึกษาเพราะ “เห็นว่าพวกนักศึกษาหลอกลวงไม่ทำจริงตามที่เคยพูดไว้”¹⁰⁸ นอกจากนั้นพ่อหลวงอินตาจะกลายเป็นสมาชิกพรรคของนายก คือพรรคกิจสังคมแล้วจะเอาสมาชิก

¹⁰² “he was a radical who activities and speeches might have caused conflict with rival political groups or endangered the interests of others” ; *Bangkok Post*, 2 สิงหาคม 1975, หน้า 3.

¹⁰³ ไม่ใช่แค่ว่าการโต้แย้งก็ยาก แต่ก็หมายความว่าอะไร ผู้ที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับสถาบันไม่สมควรได้รับการปกป้อง ชีวิตก็ราคาสูงกว่าไหม ในความคิดเห็นของข้าพเจ้าคำถามนี้เข้าประเด็นทั้งในช่วง 2518 และปัจจุบันนี้ (แล้วคำตอบก็ชัดเจน ทุกชีวิตมีคุณค่าเหมือนกัน จบ)

¹⁰⁴ *เสียงชนบท*, 13 กันยายน 2518, หน้า 8.

¹⁰⁵ *เสียงชนบท*, 7 ตุลาคม 2518, หน้า 4.

¹⁰⁶ ข้าพเจ้าใช้ “/” เพราะไม่ชัดเจนว่าตำรวจสร้างหลักฐานปลอมเองหรือถูกหลอกโดยฝ่ายที่มีอิทธิพลอีกที

¹⁰⁷ *Voice of the Nation*, 5 สิงหาคม 1975, หน้า 1, 8; *ไทยนิวส์*, 7 สิงหาคม 2518, หน้า 12.

¹⁰⁸ *ไทยนิวส์*, 7 สิงหาคม 2518, หน้า 12.

สหพันธ์ฯหลายคนมาด้วย ตอนท้ายจดหมายปลอมเขียนว่านายกต้องให้ที่ดินแก่ครอบครัวของพ่อ หลวงอินตาเอง¹⁰⁹

เรือนคำปฏิเสธว่าไม่ใช่ลายเซ็นของสามี แล้ววันที่ 7 สิงหาคม ผู้บังคับบัญชากรมตำรวจแห่งชาติ พลตำรวจเอกพจน์ เกษะนันท์ แถลงว่าจดหมายก็ปลอม¹¹⁰ ตอนเรือนคำให้สัมภาษณ์สองเดือนหลังจากพ่อหลวงอินตาถูกสังหาร เธอ ระบุว่าไม่แน่ใจว่าทำไมตำรวจต้องการทำหรือเชื่อในจดหมายฉบับนั้น เธออธิบายว่า “ในเนื้อหาของจดหมายนั้นก็ว่าพ่ออินตาเขาต้องการจะลาออกจากพรรคสังคมนิยม นั่นก็ไม่ใช่ความจริง เพราะเท่าที่อยู่ด้วยกันมาและถ่ายทอให้พี่ฟังแล้วพ่ออินตาเขาเป็นคนเอาจริงเอาจังมาก และเป็นผู้หนึ่งที่เชื่อมั่นในทางสังคมนิยมอย่างไม่เปลี่ยนแปลง”¹¹¹ ก่อนที่เสียชีวิตพ่อหลวงอินตาทำงานใกล้ชิดกับอินสอน บัวเขียว และ อาจารย์บุญสนอง บุญโยทยาน ที่เป็นผู้นำพรรคสังคมนิยมเพื่อทำกิจกรรมเคลื่อนไหวของชาวนาและกรรมกร¹¹² เรือนคำอธิบายเพิ่มว่า “เป็นไปได้ไม่ได้อย่างแน่นอนที่พ่ออินตาจะหันไปเป็นสมาชิกพรรคกิจสังคม เพราะเขาไม่ชอบนโยบายของพรรค และจากการกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ไม่ยอมแก้ปัญหาให้เป็นที่พอใจของประชาชนโดยเฉพาะปัญหาควบคุมค่าเช่านา”¹¹³

กรณีการสังหารพ่อหลวงอินตาเป็นกรณีเดียวของการสังหารผู้นำชาวนาที่ตำรวจจับมือปืน แต่ไม่นานหลังจากถูกจับคนนั้นก็ถูกปล่อยภายใต้คำสั่งที่ไม่ชัด ด้วยการนั่งเฉยของตำรวจ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาส่งนักกิจกรรม 200 คนเพื่อช่วยสนับสนุนและปกป้องชาวนาชาวไร่¹¹⁴ แต่การข่มขู่และความรุนแรงเกิดขึ้นไปเรื่อยๆ สิ้นปี 2518 เพียงปีเดียวหลังจากก่อตั้งขึ้นและเก้าเดือนก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 สหพันธ์ชาวนาชาวไร่เริ่มทำงานใต้ดินเพราะทางอื่นความปลอดภัยแล้ว

¹⁰⁹ *Voice of the Nation*, 5 สิงหาคม 2518, หน้า 1, 8; *บ้านเมือง*, 8 สิงหาคม 2518; ดูรายละเอียดเพิ่มที่ มธ, B2/40, หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์. พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้อง กับนักศึกษา, เอกสารการศึกษา, “ถ้าจดหมายของนายอินตาปลอม เราจะรู้ว่าใครบ้างมองการณ์ผู้นำชาวนา.”

¹¹⁰ *ประชาธิปไตย*, 5 สิงหาคม 2518, หน้า 1,12; *ไทยนิวส์*, 7 สิงหาคม 2518, หน้า 1, 12

¹¹¹ *เสียงชนบท*, 7 ตุลาคม 2518, หน้า 4.

¹¹² พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทยก็แข็งแรงที่เชียงใหม่ อินสอน บัวเขียว เป็นน.ส.พรรคจากอำเภอหางดง อาจารย์ ดร. บุญสนอง บุญโยทยาน เป็นผู้สมัครเลือกตั้งในการเลือกตั้งซ่อม 2518 แต่ถูกสังหารตอนกุมภาพันธ์ 2519 ดูรายละเอียดใน สมพร จันทรชัย, บรรณาธิการ, *ประชาชนต้องเป็นใหญ่ในแผ่นดิน* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544), หนังสือเล่มที่พิมพ์ในวาระครบรอบ 25 ปีหลังจากการสังหารอาจารย์

¹¹³ *เสียงชนบท*, 7 ตุลาคม 2518, หน้า 4.

¹¹⁴ *ไทยนิวส์*, 17 สิงหาคม 2518, หน้า 1, 16.

บทสรุป, หรือการเชิญให้ผู้อ่านลงมือทำต่อไป

ข้าพเจ้าไม่มีเจตนาจะบอกว่าเหตุการณ์การเคลื่อนไหว 14 ตุลาคม 2516 และ เหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 ไม่สำคัญทางการเมืองสังคมและประวัติศาสตร์ เพราะทั้งสองเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เปลี่ยนระบอบการปกครองและมีความหมายในชีวิตของแทบทุกคนที่ผ่านช่วงนั้น แค่ว่าจากชีวิตคนทั้งสามที่ข้าพเจ้าเล่าถึงก็เห็นได้ว่าเหตุการณ์นี้เป็นจุดที่เปลี่ยนความคิดและชีวิตเลยทีเดียว ข้าพเจ้ายืนยันว่า เพื่อที่จะเข้าใจช่วงนี้ เข้าใจความฝันแห่งเดือนตุลา ความเป็นไปได้แห่งเดือนตุลา และการปราบปรามอันโหดร้าย สองเหตุการณ์นี้เป็นสองส่วนสำคัญแต่ไม่ใช่และไม่ได้กลายเป็นทั้งหมด การเน้นเฉพาะสองเหตุการณ์ในทีเดียวก็ทำให้ประวัติศาสตร์เดือนตุลาไม่สมบูรณ์ ปัญหาหนึ่งก็คือเป็นการเขียนประวัติศาสตร์ที่ขาดส่วนที่ไม่อาจขาดได้ และยิ่งกว่านั้นยังมีผลที่แพร่ขยายไปมากกว่าหน้ากระดาษวิชาการด้วย การที่เน้นเฉพาะสองเหตุการณ์ใหญ่ก็มีโอกาสที่จะวาดภาพว่าการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนรูปสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะบนถนนเท่านั้น เฉพาะตอนที่ม็อบประชาชนกลุ่มใหญ่ และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก การมองและเขียนประวัติศาสตร์โดยเลนส์ของชีวิตบุคคลทำให้เราได้เห็นและเข้าถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและระดับต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนรุ่นหลังๆ ที่ไม่ใช่เป็นแค่ผู้อ่านประวัติศาสตร์แต่เป็นนักต่อสู้ที่อยากเปลี่ยนสังคมเช่นกัน

ชีวิตและการต่อสู้ของอาจารย์อุ่ม มาลิก หมออภิเชษฐ นาคเลขา และพ่อหลวงอินทาศรีบุญเรือง ก็เต็มไปด้วยความกล้าหาญและความมุ่งมั่นเป็นแรงบันดาลใจให้นักต่อสู้รุ่นหลัง และยังได้ช่วยตั้งคำถามและแสดงถึงการกระทำโหดร้าย (หลายวิถี) ของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอิทธิพลและอำนาจอื่นๆ ที่ข้าพเจ้าเลือกเล่าถึงชีวิตสามคนนี้ไม่ใช่เลือกเพราะต้องการยืนยันว่าเพียงการใส่ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตสามคนนี้แล้วประวัติศาสตร์เดือนตุลาจะสมบูรณ์ การที่มีชายขอบของประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้หายไปแล้ว ไม่ใช่หรือ ไม่มีทางที่วันนั้นจะเกิดขึ้น ทุกครั้งที่นำชีวิตหรือกรณีที่เคยอยู่ชายขอบให้มาอยู่ศูนย์กลางเราต้องจำว่ายังมีชายขอบอยู่อีก ไม่ได้สรุปด้วยทฤษฎีใดๆ สบายงามสมบูรณ์ที่จะอธิบายการแก้ไขการที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์เดือนตุลามีชายขอบ ไม่มีเพราะไม่ต้องมี อยากรูปร่างๆ ด้วยการเชิญผู้อื่นที่สนใจตั้งคำถามและเขียน มีคนอื่นที่ไม่เคยถูกเขียนถึงในประวัติศาสตร์เดือนตุลา ที่ไหน ทำอะไร ฝันอะไร ต้องประสบอะไร โดยการที่ค้นหาและเขียนถึงเสียงของการต่อสู้เดือนตุลาต่างๆ ทั้งที่ดังระดับชาติและที่ยังไม่ได้ถูกนำมาให้ผู้อื่นได้ยินแน่นอนว่าเราได้เปลี่ยนประวัติศาสตร์นิพนธ์แห่งเดือนนี้และคงได้เปลี่ยนพื้นที่เริ่มขึ้นต่อสู้ของผู้ที่มาหลังเราเหมือนกัน กลับบ้านเขียนเถอะ!